

אחת כמה וכמה. והלא דברים קל וחומר, ומה אם בשבע מצות שנצטוו בני נח לא יכלו לעמוד בהם, על אחת כמה וכמה בכל המצות שבתורה. — ומפני מה לא ניתנה תורה בארץ ישראל, שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר, לפי שנתנה תורה בארצו לפיכך לא קבלנו עלינו. — דבר אחר, שלא להטיל מחלוקת בין השבטים, שלא יהא זה אומר בארצי נתנה תורה, וזה אומר בארצי נתנה תורה, לפיכך נתנה תורה במדבר, דימום פרהסיא. במקום הפקר. — בשלשה דברים ניתנה תורה, במדבר ובאש ובמים, לומר לך, מה אלו חנם לכל באי העולם, כך דברי תורה חנם לכל באי העולם.

אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים. עבדים למלכים היו, אתה אומר עבדים למלכים היו, או אינו אלא עבדים לעבדים היו. כשאומר ויפדך מבית עבדים >מיד פרעה מלך מצרים, < עבדים למלכים היו ולא עבדים לעבדים. — דבר אחר מבית עבדים, מבית העובדים, שהיו עובדים עבירה וזה.

פרשה ו

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. למה נאמר, לפי שנאמר אנכי ה' אלהיך. משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה, אמרו לו עבדיו, גזור עליהם גזרות. אמר להם לאו, כשיקבלו את מלכותי, אגזור עליהם גזרות, שאם מלכותי לא יקבלו, גזרותי לא יקבלו. כך אמר המקום לישראל: אנכי ה' אלהיך — לא יהיה אלהים אחרים. אמר להם, אני הוא, שקבלתם מלכותי עליכם כמצרים, אמרו לו, כן. וכשם שקבלתם מלכותי עליכם, קבלו גזרותי: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. רבי שמעון בן יוחאי אומר: הוא שנאמר להלן ^אאני ה' אלהיכם, אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם בסיני, אמרו לו, הן והן, קבלתם מלכותי, קבלו גזרותי: כמעשה ארץ מצרים

1 ומה] אמ' ח' | ד ומה בני נח בשבע מצות בלבד לא —
2 מ בהם וכו' | על וכו' התורה] מ' ח' | בשש מאות ושלש
עשרה מצות עאכריב | ומפני] ט, אדכמ מפני ז ולמה
— 3 אט שלא ירעא פתחון פה | תורה] דמ' ח' — 4 עלינו
ד' ח' | תורה] דמ' ח' — 5 תורה] דמ' ח', א' ג' וזה בארצי
נתנ' תורה | תורה בפ'ג' רק ט' — 6 ט בפרהסיה | כ
ובשלשה, ט בשלש | דברים] מ' ח' | אטמ נמשלה | אטכמ
באש — 7 לומר לך] ד' ח' | לך] רק אט | טמ עולם | לכל
באי העולם] א' ח' | כך ד"ת] ד אף אלו | א אף | טמ עולם
— 8 מארץ מצרים] ט ח' | אתה וכו' | ה' ח' — 9 כ
למלכים היו אומר עבדים לעבדים וכשרואו אומר | אינו
אלא] א' ח' | היו בפ'ג' ד' ח' | אטמ כשהוא אומר — 10
המוסגר ד' ח' | מיד פרעה] מ ומבירת פרעה | מצרים] א
ט' ג' הוי | הוי] מ' ח', כ ולא היו — 11 מבית עבדים] ד
ח' | מ עובדים, ט עובדי | שהיו עובדים] דט' ח' | אכ
לע"ו.

(ו) ק פרשה ז — 12 אלהים וכו' פני] כ ח' | על פני]

3 פתחון וכו'. בס' והוהיר | גורס פתחון לשבטים שלא
יאמרו לפי שנתנה בארצו של פלוגי לפיכך לא קבלתה:
4 שלא להטיל מחלוקת וכו'. והוהיר שם, פ"ו ועי' לע' פ"א:
5 נתנה וכו'. ובא"צ מגיה נמשלה כגירסת הילקוט, וכן
נראה גירסת הפ"ז, אבל בס' והוהיר נתנה, וכן במדבר'
פ"א ס"ז. ועיין ילקוט במדבר תרפד, תנחומא במדבר ס"ז
ספרי עקב פ"ח, ופ"ג: 4 עבדים למלכים וכו'. לעיל מס'
דיוסע פ"א, מכרשבי' בא פ"ג ג, ח"כ בחקותי פרק ב ה,
ועיין ת"א ות"כ כאן: 5 עבודה זרה. פ"ז:
(ו) 6 לא יהיה וכו' על פני. במ"ע מוחק אלו המלות
ומפרש דת"ק ורשב"י בהא פליגי, דלר"ש ל"א יהיה לך
מכלל הגזרות ולת"ק עדיין שייך לקבלת מלכות וליתא
אלא דאף לת"ק הוא מכלל הגזרות ורשב"י מחזק דברי ת"ק
ומביא דוגמא לדבר. וכן היא הלשון בס' והוהיר: לפיכך
בתחלה אנכי וכו' ואח"כ לא יהיה. בפ"ז ורשב"י בשה"מ
ובמאי שם בפתיחתא למס' אבות דף ג (הוצאת כוכב טוב)
וגרסו אי יצאו בני מדינה לקראתו ואמרו לו גזור לנו
גזרות וכו': — למה וכו' אלהיך. בא"צ מוחק אלו המלות
וכן בס' והוהיר דף כד. ליתנייהו, אבל בכל הספ' ישנן וכן
ברבנן' בהש' לשה"מ מ"ע א. ועי' ג"כ ל"ת ה: 16 במצרים.

אטמ' ח' | א לפי שהוא אומר — 13 למלך] אל מה | ב"ר] כמ' ח' | כ במדינה | טכ עלינו, רמב"ן בשה"מ: להם — 14 לאן
כ"ה גם רמב"ן, א לא, ד"ט ח' | כ כשתקבלו מלכותו, ט כשתקבלו מלכותו, מ משיקבלו עליהם מלכותו | את] א' ח' | כ
עליכם גזרות | גזרות] אמ' ורמב"ן, דט' ח' | כ מלכותו, טכ אין מקבלין, א שאם אין מקבלין מלכותו | א היאך מקיימין
גזרותי, טכמ ורמב"ן: גזרותי היאך מקבלין (אט ורמב"ן: מקיימין, מ מתקיימין) — 15 טמ הקב"ה, כ הק' | מ ואחר כך
לא יהיה אלהים אחרים] רב ח' ורמב"ן ג' על פני | אמר להם] דשמ ורמב"ן ח' — 16 עליכם] ד ח' | במצרים וכו' מלכותי
ש' יט] כח' | לן רמב"ן ח' | כן] מ רמב"ן הן, ט הן | טמ רמב"ן כשם — 17 עליכם] רק א' | לא וכו' גזרותי ש"ב עה"ס] מ

וגו' הוא שנאמר כאן 'אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אני הוא, שקבלתם עליכם מלכותי בסיני, אמרו לו, הן הן, קבלתם מלכותי באהבה, קבלו גזרותי.

לא יהיה לך אלהים אחרים. למה נאמר, לפי שנאמר, לא תעשה לך פסל וכל תמונה, אין לי לא שלא יעשה, העשוי כבה, מנין שלא יקיים, תלמוד לומר לא יהיה

לך אלהים אחרים. — אלהים אחרים, וכי אלוהות הן, והלא כבר נאמר ונתת את ידך ^{ישיעה לו יס}

אלהיהם באש כי לא אלהים המה, ומה תלמוד לומר אלהים אחרים, אלא שאחרים

קוראין אותם אלוהות. — דבר אחר אלהים אחרים, שהם מאחרין את הטובת מלבא

לעולם. -- דבר אחר אלהים אחרים, שהם עושין את עובדיהם אחרים. — דבר אחר

אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם, וכן הוא אומר הן יצעק אליו ולא יענה ^{שם מז י}

מצרתו לא יושיענו. ¹⁰

רבי יוסי אומר, אלהים אחרים למה נאמר, שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם

לומר, אלו נקראו בשמו, כבר היה בהם צורך, והרי נקראו בשמו ואין בהם צורך.

ואימתי נקראו בשמו, בימי אנוש בן שת, שנאמר ה' הוחל לקרוא בשם ה', באותה שעה ^{בראשית ד כו}

עלה אוקיאנוס והציף שליחו של עולם. אמר להם המקום, אתם עשיתם מעשה חדש

וקראתם עצמכם בשמי, אף אני אעשה מעשה חדש ואקרא עצמי בשמי, שנא' והקורא ^{עמוס ה ח}

למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו.

ח' | אלהים וכו' פני רמב"ן ח' | על פני אט' ח' 18 ט'

אנכי | אני רמב"ן ד' ח' | 19 עליכם ד' ח' |

אמרו וכו' מלכותי ט' ח' | כ' הן הן קבלו מלכותי |

כ' גזרתי | כמעשה וכו' גזרותי ט' ח' | 1 שני' כ' שם | אשר

הוצאתיך מאר' מצר' אב' ח' | אני וכו' ד' וקבלתם מלכותי |

והן קבלתם וכו' — 2 עליכם מלכותי במצרים | קבלתם |

כ' קבלו | באהבה אב' ח' | ק' וקבלו | גזרותי | כ' גזרתי

וגו' לכך נאמר — 3 אלהים אחרים ט' ח' | אט'כ' לפי

שהוא אומר — 4 וכל תמונה מ' ח', א' וגו' ד' שלא

תעשו | כ' והעשוי — 5 אחרים | א' ג' וגו' | אלהים אחרים

בפ'ב ד'ט' ח' | אב' המה | ט' נאמרו נתון | את' ט' ח' —

6 כי לא וכו' | כמ' ח' | א' לאלהים | אלהים | אב' ח' |

אחרים | מ' ח' — 7 א' קריין ט' אותם אלהים | ד"א וכו' |

לעולם | א' ח' | אלהים | כ' ח' | את' ח' | לעולם | כ'

בס' ט' בעולם — 8 אלהים אחרים | מ' ח' | אלהים | כ' ח' |

את' מ' ח' | עובדיהם וכו' | אדוב' אלהיהם אחרונים | אלהים

אחרים | ט' ח' | אלהים מ' ח' | אב'כ' אחרונים | ט' מאחרים

— 9 הן א' ח', ד' והן, במקרא: אף | ט' יענהו — 10 מצרתו

וכו' | כ' ח', ד'ט' ומצרתו | א' ואל' | ט' יושיעני — 11 מ'

ר"י הגלילי | למה נאמר | ז' ח', א' כמה — 12 לומר | מ' ח'

ת' ואל' היה בהן — 13 אט'כ' אימתי | בשמן | מ' ח', ט'

בשמן | כ' בימי דור אנוש שנ' | כ' לקרא וגו' — 14 אמ'

אוקינוס, כ' אוקיינוס | ט' אמר הקב"ה, כ' הקב"ה | עשיתם |

כ"ה ג' ח', ד' עושים — 15 מ' וקראתם שם לעצמכם |

ט' עצמכם אלוהות | בשמי | א' ח' וכן בס' | מ' ואקרא שם

לעצמי | ט' עצמי ח' | ט'כ'מ' וכה"א — 16 וישפכם וכו' |

ד' ח', א' וגו' | על פני הארץ | מ' ח' —

באיפת צדק מוחק, וא"י: 2 בסיני. צריך להיות במצרים,

והכוונה שכבר האמינו במצרים כדורכ"ב ויאמן העם:

גזרותי. צריך להשלים לא יהיה לך אלהים אחרים על פני,

ועיין גירסת כ"י"מ. ואפשר דר"ל לכך נאמר לא יהיה וכו'.

ועיין והזהיר דף כד', פ"ז, ת"כ אחרי פי' ג: 3 | אלהים

אחרים. במ"ע מוחק אלו המלות, וכן מחקן: אלא

שנשתבשה ההגהה על ידי טעות המעתיק, וכן היא ברש"י

וכי"מ וילקוט, אבל בשאר גוססאות אי"א וכן בס' והזהיר:

— למה וכו'. גירסת היראים עמוד סג: למה נאמר והלא

כבר נאמר אנכי ה' אלהיך, לפי שנ' וכו': 4 ת"ל לא וכו'.

והזהיר, פ"ג, רש"י ורמב"ן: 6 שאחרים וכו', והזהיר,

פ"ז ורש"י. ועיין כל הענין בספרי בדברים פ"ג ומ"ט שם

כא סז (דף לט): 7 הטובה. מכדרשב"י, והזהיר, פ"ז: 8

עובדיהם אחרים. כן היא במכדרשב"י וספרי שם, ועיין

בח"ג ופירוש אחרים דעל ידי שעיבוד, עבודה זרה הוא יוצא

מכלל ישראל ונהפך לאיש אחר, זי"ג. אבל ק"ק דהלא

בסתמא בנכרים מיירי שהם עובדי אלילים מבטן ואולי

צ"ל שד"ם עושים את עובדיהם אחרונים: 9 יצעק וכו'.

והזהיר דף כד': 12 בשמי. תוספתי על פי התנחומא ס"טז

וכן לקמן. ואפשר לגרוס גם כאן כגירסת הילקוט או המ"ה.

ובא"צ מגיה וקראתם בשמי אף אני וכו' ואקרא למי הים

יעיין היטב. בלשון הב"ר פ"ב ס"ז ובמ"ע כתב דאין צורך

לכל אר"י ההגהות כי התאמר מובן מעצמו, ולי בהפך

התאמר סתום והתום עם ככל ההגהות והפירושים ואיזה

פתחון פה היה לאומות העולם אם דרכו לא היה קורא

לאלילים אלוהות וכי על ידי כך בטלה אלוהותם או להפך

על ידי קריאת שם לבד דרכם מוסיפים כתי. ולשון החזקוני

ר' יוסי אומר שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר לא

נקרא אלהים שאלו נקראו אלהים היה להם צורך, ע"כ.

גם זה אינו מובן. סוף דבר כי לא מצאתי להתאמר שום

פתרון. ואולי יש להגיה וצ"ל שלא ליתן פתחון פה לאומות

העולם לומר אלו לא היה ברום צורך לא נקראו בשמו

והרי נקראים וכו' פירש מדקראן הכתוב אלהים היתה להם

לאומות העולם טענה לומר דיש להם איזה כח וממשלה

דעל כן באה תשובה בצדה וקראן אלהים אחרים לומר

שרק אחרים קוראים אותן כן. ועיין לשון המכיל' דרשב"י:

רבי אליעזר אומר, אלהים אחרים, שהם מחדשים להם אלהות בכל יום. דהא כיצד, היה לו של זהב ונצרך לו, עשאו של כסף; <היה לו של כסף> ונצרך לו, עשאו של נחשת; היה לו של נחשת ונצרך לו, עשאו של ברזל או מצופרת, וכן הוא אומר בדברים לב יז "חדשים מקרוב באו". — רבי יצחק אומר, אלו נפרט להם כל שם עבודה זרה, לא היה מספיק להם כל העזרות שבעולם. — רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, בא וראה, לשון שתפסה תורה למולך, כל שתמליכנו עליך אפילו קיסם אחד או חרס. — רבי אומר, אלהים אחרים, שהם אחרונים למי שהוא אחרון במעשים, ומי הוא אחרון שבמעשים, מי שקורא אותם אלהות.

על פני. למה נאמר, שלא ליתן פתחון פה לישראל לומר, לא נצטווה על עבודה זרה, אלא מי שיצא ממצרים, לבד נאמר על פני, לומר, מה אני חי וקים לעולם ולעולמי עולמים, אף אתה ובנך ובן בנך לא תעבוד עבודה זרה עד סוף כל הדורות. לא תעשה לך פסל. יכול לא יעשה לו גלופה, אבל יעשה לו אטומה, תלמוד לומר וכל תמונה, לא יעשה לו אטומה, אבל יטע לו מטע, תלמוד לומר "לא תטע לך אשרה. לא יטע לו מטע, אבל יעשה לו של עץ, תלמוד לומר כל עץ, לא יעשה לו של עץ, אבל יעשה לו של אבן, תלמוד לומר "ואבן משכית. לא יעשה לו של אבן אבן, אבל יעשה לו של כסף, תלמוד לומר "אלהי כסף. לא יעשה לו של כסף אבן, אבל יעשה לו של זהב, תלמוד לומר "ואלהי זהב. לא יעשה לו של זהב, אבל יעשה לו של נחשת של בדיל של עופרת, תלמוד לומר "ואלהי מסכה לא תעשו. לא יעשה לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו דמות כל סמל, תלמוד לומר "בן תשחתון ועשיתם

אלהים, יכול לפי שנקראו אלהים יכול יש בהם צורך לפני ת"ל אחרים, ודקאמר אימתי נקראו וכו' מילתא באפי נפשית, להודיענו אימתי התחילו לעבוד עבודה זרה: — הקורא וכו' - עין והזהיר, מ"ת בדברים לב יז (דף קצה), בר"ר פ"ה ס"ז ופ"כג ס"ז ופ"כ"ה ס"ב, שמ"ר פ"ט ס"ז ופ"כג ס"ד, דבר"ר פ"י ס"ב, קה"ר פ"ג פסוק יד, תנחומא ב ס"ב, אגדת בראשית פ"ח (דף יד), ילקוט יהושע כא, עמוס תקמד, קהלת תתקסט: 1 ר"י אליעזר וכו'. פ"ז והזהיר דף כד: 4 ר"י יצחק אומר אלו נפרט וכו' עד סוף הענין בס' והזהיר: 6 אפילו קיסם וכו'. ירושלמי סנהדרין כה ע"ג, בבלי סד. ותימה גדולה בענין על דברי אביי שם דקאמר דר' אלעזר ב"ש ור' חנינא ב"א אמרו דבר אחד, והא אדרבה דחב מתנגדים זה לזה, וצ"ע: 3 שהם אחרונים וכו'. שהם מעשה ידי אדם: 11 הדורות. פ"ג, והזהיר דף כה: 12 גלופה- חקוקה בצורה ואטומה בלא חתוך איברים, ז"ר. אבל בהגהות מימוניות פ"ג מהלכות עבודה זרה מפרש בגלופה צורה בולטת ואטומה צורה שוקעת. וכן מירש בוי"ג, והעקר כפי' הז"ר. ועיין פ"ז והזהיר דף כה:

1 ט ר' אליעזר המודעי, א ר' אלעזר | אלהים | מ ח' | מ מחדשים אותם בכל | הא כיצד | מ ח' — 2 של | ב ח' | אמ וצרך, כ וצריך, דו נצרך | לו | מ ח' | ט עושהו | לו | ו לא | המוט רק אכ | א וצרך, וט נצרך, מ צרך | לו | מ ח' | ט עושהו — 3 וזה וכו' | טכ וכן של | ט ח' | ברזל של בדיל של עופרת, מ צרך עשאו של ברזל וכן של ברזל ושל עופרת, א ברזל וכן של בדיל וכן של עופרת | אטכ מ שני חדשים — 4 א לבקרב | א באו וגו' | ו נפרשו, דמ נפרש, כ בפרט | ט וכל | שס | כ של — 5 זכמק ספק | להם | מ לו, ד ח' | טכ עורות | אב חנניה, ז ר' חנינא בן אנטיגנוס | ד בה — 6 מ שתמליכוהו, כמ שתמליכני | או חרס | אוטכמ ח' — 7 מ אחרים מי שהוא אחרון במעשים אותן אלהות | ומי וכו' | ו זה הקורא | הוא | דט ח' — 8 אטכ זה (א ח') הקורא — 9 לומר | א ח' — 10 ק אלא משיצאו למצרים | ו למצרים | כ ת"ל על פני | ט לומר לך, ז ללמדך | חי | כ ח' | מ לעולמי עולמים — 11 אוטכמ לא (ו ולא) בנך ולא בן בנך | לא |

אכפ ח' | מ עד סוף כל הדורות לא תעבוד ע"ז — 12 טמ פסל וכל תמונה | יכול ארב ח' | כומ יעשה לך גלופה — 13 וכל | אט, ש"ג כל | ט יכול לא יעשה | לו | זכ ח' | אטומה | ק ח' | אבל | מ אלא | אט יעשה לו מטע | מ ח' — 14 לו | כ לך, ז יעשנו | לו בפ"ב | ז ח' | לו בפ"ג | זממ ח' — 15 לו | מ ח' | ומ משכית לא תתנו, מ משכית וגו' | לו | ט ג' יכול לא יעשה לו | לו בפ"ב | ח' — 16 לו | דמ ח' | אטכמ של כסף ושל זהב | אטכמ כסף ואלהי זהב וגו' (מ ח'), אט לא תעשו לכם | לא יעשה לו (כמ ח') של כסף ושל זהב (ט יכול לא יעשה לו של כסף ושל זהב) אבל יעשה לו (מ ח') של שאר מתכות (אטכ של נחשת ושל ברזל ושל עופרת) ת"ל אלהי וכו', וכעין זה גם — 18 ארס ואלהי | תעשו | א, אבל דוטמ תעשה (זמ ג' לך) | לו וכו' | ט יכול לא יעשה לו דמות כל פסל ת"ל | לו | כ ח' — 19 ב כל דמות כל | זמ מכל, מ ג' לו דמות כל סמל | לו | מ ח' | דמות | ז, דטמ ח' | ועשיתם וכו' | מ ח', ד וכו' —

- לכם פסל תמונת כל סמל. לא יעשה לו דמות כל כמל, אבל יעשה לו דמות בהמה
 חיה ועוף, תלמוד לומר 'תבנית כל בהמה אשר בארץ תבנית כל צפור כנף. לא יעשה
 לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו דמות דנים וחגבים שקצים ורמשים, תלמוד לומר
 'תבנית כל רמש באדמה תבנית כל דגה אשר במים. לא יעשה לו דמות כל אלה,
 אבל יעשה לו דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות, תלמוד לומר 'ופן תשא עיניך
 השמימה וגוי. לא יעשה לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו דמות מלאכים כרוכים
 יאופנים וחשמלים, תלמוד לומר אשר בשמים. אי אשר בשמים, יכול דמות חמה
 ולבנה וכוכבים ומזלות, תלמוד לומר ממעל — לא דמות מלאכים, לא דמות כרוכים,
 לא דמות אופנים. לא יעשה לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו דמות תהום וחשך
 ואפלה, תלמוד לומר <ואשר מתחת לארץ>.
 ואשר במים מתחת לארץ, להביא את הבוביא, דברי רבי עקיבא. ויש אומרים
 להביא את השברירים. כל כך רדף הכתוב אחר יצר הרע, שלא ליתן לו מקום למצוא
 לו אמתלת התר.
 לא תשתחוה להם ולא תעבדם. למה נאמר, לפי שהוא אומר: 'וילך ויעבוד שם יי
 אלהים אחרים וישתחו. לחייב על הע: ודה בפני עצמה ועל השתחואה בפני עצמה.
 אתה אומר כן, או אינו חייב עד שיעבוד וישתחוה, תלמוד לומר לא תשתחוה להם
 ולא תעבדם, לחייב על כל אחד בפני עצמו. — דבר אחר לא תשתחוה להם ולא
 תעבדם למה נאמר, לפי שהוא אומר, 'וזבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, עונש
 שמענו, אזהרה מנין, תלמוד לומר לא תשתחוה להם ולא תעבדם, וכן הוא אומר *כי שם לי יד
 לא תשתחוה לאל אחר.

5 חמה וכו'. ר"ה כד: [10] ת"ל. בא"צ ג' אשר בארץ מתחת
 ובוה נפנה הכת' שלא"ז לדרשת ר"ע. 11 הבוביא. ספרי
 דבר' פייסקא שכ ר"ה הם קנאוני, וחולי מא: ועי' רמב"ן: 12
 השברירים. עיין בח"ג וגירסת המסופות ביומא נדי. ד"ה
 כרוכים, הסורזירים, ובערוך השלם מפ' דשברירים מלשון
 פרסית, והכוונה: חיות המבריקות בים, וזה רחוק: 13
 אמתלת התר. עיין כל זה והזהיר, פ"ו, מכילתא דרשב"י
 ולקמן ריש פ"י: 17 בפני עצמו. מכילתא דרשב"י, מ"ת
 דברים יז ג (דף ק) וספרי שם פיס' קמח, סנהדרין ט: וסג.
 ירושל' שם כה ע"ב ושבת ט ע"ג. ועיין פ"ז, והזהיר דף
 כה: 18 לפי שהוא וכו'. בא"צ מגיה: לפי שהוא אומר
 וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו עונש וכו'. ועיין
 לקמן משפטים פ"ז וסנהדרין פה: 19 וכה"א וכו'. בא"צ
 מוחק, וכן ליתא במ"ח עיין והזהיר:

1 ט יכול לא | לו | זכב ח' | דמות | ד' ח', א תמונת | מ
 אבל יעשה דמות חיה — 2 אשר וכו' | מ ח', ד וגוי |
 כנף | ט ח', א וגוי | ט יכול לא — 3 אלה | זמ בהמה | מ
 ושקצים — 4 תבנית | ד' ח' | אמ רומש | ד האדמה |
 תבנית וכו' | דכ"מ ח' | כל | א ח' | א דגה וגוי | ט יכול
 לא | לו | אב ח' — 5 אב וכוכבים | ט פן — 6 ד השמים
 | וגוי | רק אט | ט יכול לא | לו | אכ"מ ח' | דמות | א ח'
 כל | מ ח' | אבל יעשה לו | מ ח' | לו | אט ח' | כמ
 וכו' — 7 וחשמלים | אטכ ח', מ ושרפים | מ בשמים
 ממעל | ב בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר בשמים
 יכול חמה וכו' | אי וכו' אופנים ש"ט | מ ח' — 8 כ וכוכב
 | ומזלות | אד"ט ח' | לא דמות מלאכים | ד' ח' | ט ולא |
 כרוכים וכו' | ט כוכבים ולא דמות חמה ולבנה יכול לא יעשה וכו' ש"ט — 9 אב ולא | לו | ח' | כל | מ ח' | לו דמות | ט
 ח' | דמות תהום | א ח' | מ חשך — 10 ואפלה | רק ב ופי' ס' יצירה לר"י אלברצלוני עמ' יד, א והבהר | המוס' | חס' במים | רק
 מ [עפ"י סדרון של המלים בכ"י א ובכ"מ ב' יותר לצרף את הכת' למלת ת"ל ובטעני' לא נשנו הדב' לפני הדרש של ר"ע וגם
 הסרוך הוא"ו של ואשר וילק' יוכיח וכאן אחד המקומ' שמהם רא"י ליחס כה"י השונים ול"י. ובמב' אדון גם ב"ר' רב"ן — 11 ט
 אשר | ט הבובא, מ הבובא, ר"י אלב: אבוביא | וי"א ר"י אלברצלוני: ואחרים אומרים — 12 ר"י אלב: השדורין, אב
 הסור יררים (א וירוס) וכל | כל | מ ח' | חתוב | ד הקב"ה, א ח' | וכן ליתן פתחין פה למצוא לו מקום מתלא (ק אמתלת)
 התר | לו | אט ופי' ס' יצירה ח' | ט מקום לאמתלאה של התר — 13 לו | מ ופי' ס' יצירה: ח' | אט מתלת — 14 ולא תעבדם | ב
 ח' | מ לפי שני — 15 וישתחו | רק מ | ועל וכו' עצמה | מ ח' | אט השתחיה וכן בס' — 16 אתה וכו' | אט או לא יהא חייב
 עד וכו', כמ אתה אומר לחייב על הע' בפני עצ' ועל ההשתחואה בפ' עצמה | מ אינו לא עד | להם ולא תעבדם | ט ח' — 17
 אטכ"מ לחייב על העבודה בפני עצמה ועל השתחואה (ט ההשתחיה) בפ"ע | על | וכן ח' | להם | ט ח' | ולא תעבדם | דט"ב ח',
 א וגוי — 18 מ לפי שני | אטכ"מ יחרם עונש — 19 אוה' מני' | ב ח' | לא תשתחוה | ד ח', א ב' וגוי | לא תשתחוה להם | מ ח' |
 להם וכו' תעב' | ט ח', | ולא תעב' | רק ב, מ ח' לא תעב' | וכן וכו' אחר | מ ח' | כי | ד ח' — 20 א אחר כי ה' קנא שמו וגוי —

כי אנכי ה' אלהיך אל קנא. <וכי אני אלוה של קנאה> אני שליט בקנאה

ואין קנאה שולטת בי. אני שליט בנומה ואין הנומה שולטת בי, שנאמר <הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל>. — דבר אחר כי אנכי ה' אלהיך אל קנא. בקנאה אני נפרע מהם מן עבודה זרה, אבל רחום וחנן אני בדברים אחרים.

- 5 שאל פלוסופוס אחד את רבן גמליאל: כתיב בתורתכם, כי אנכי ה' אלהיך אל קנא, וכי יש כח בעבודה זרה להתקנאות בה; גבור מתקנא בגבור, חכם מתקנא בחכם, עשיר מתקנא בעשיר, אלא יש כח בעבודה זרה להתקנאות בה. אמר לו: אלו אדם קורא לכלבו בשם אביו, וכשהוא נודר, נודר בחיי כלב זה; כמי האב מתקנא, כבן או בכלב, אמר לו, יש למקצתה צורך. אמר לו, מה ראית. אמר לו, הרי שנפלה דליקה במדינה פלונית <והוצל> בית עבודה זרה שלה, לא שעמדה לעצמה. אמר לו, אמשול לך משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיוצא למלחמה, עם מי נלחם, עם החיים או עם המתים. אמר לו, עם החיים. אמר לו, הואיל ואין למקצתה צורך, מפני מה אינו מבטלה. אמר לו, וכי לדבר אחד אתם עובדין, והרי אתם עובדין לחמה וללכנה ולכוכבים ולמזלות כהרים ולנבעות לאפיקים וגיאיות, ואפילו לאדם; יאבד עולמו מפני השומים, שנאמר <אסף אסף כל וגו' אסף אדם ובהמה וגו'>. אמר לו, הואיל ונכשלו בה 15 רשעים, מפני מה אינו מעבירה מן העולם. אמר לו, מפני השומים. אמר לו, אם כן אף לאדם עובדין, והעבירי האדם מעל פני האדמה.

צפניה א ב ג

פוקד עון אבות על בנים. בומן שאינן מסורגין או בומן שהן מסורגין, הא כיצד רשע בן רשע, רבי נתן אומר, קוצץ בן קוצץ, בן קוצץ, כיון ששמע משה

2 ואין קנאה שולטת וכי. עיין גירסת הדפוס, ובאיפת צדק מגיה ואין קנאה שולטת כי אני שולט בחימה ואין חימה שולטת בי שני נוקם ה' ובעל חימה אני שליט בנומה וכי. ואולי הגיה בן ע"פ הכ"ר פ"מ ס"ח ופ"ח צד. ועיין פ"ו והזהיר: 3 נפרע וכי. והזהיר כה: פ"ו, ת"י ורש"י: 5 שאל וכי. עיין כל זה עבודה זרה נד: ובמשנה שם פ"ד ז ובתוספתא פ"ו ה' ופ"ו: 6 להתקנאות בה. בא"א משלים אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שנשא אשה על אשתו חשובה ממנה אינו מתקנא פחותה ממנה מתקנא שאל פלוסופוס אחד את רבן גמליאל מפני מה מתקנא בעובדיה ואין מתקנא בה אמר לו וכי: 7 אמר לו: בא"א משלים: כלב אתה קורא אותה: 12 אמר וכי. במ"ע מחק מכאן עד לאדם עובדין וכתב דשתי גוסתאות ר"ן ובז"י ובש"י הגיהו ע"פ הגמרא דעבודה זרה ואפשר לפרש גם הנוסח' שלפנינו על ידי תקן קל ואולי כן צריך להיות עובדין יאבד עולמו מפני השומים והכתיב וכי. פי' דס"ל דדברי הנביא הם חשובה על מה ששאלו אותו מפני מה המקום אינו מעביר את עבודה זרה: 18 או וכי. צריך להיות כאשר הוא במ"ת דברים ה ט (דף כא) כששמע משה כך נרתע לאחוריו ונבהל עד שאמר לו בומן וכי או אפילו בומן שהן מסורגין ת"ל לשובני הא כיצד וכי. [ויות' בר] היא לשון והזהיר: נרתע משה ונבהל אמר לו בומן וכי ו לא בומן שהן מסורגין מיד וימחר משה וכי. ועי' פ"ו: 19 דכ

1 אנכי כ' ח'. א אני | המוס' דמ' ח' | וכי | ל' ח' | אני בפ"א | אב אומר — 2 כ אין | אטבמ הקנא | אט שליטה | בי | ד' נ' | שני הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ד"א אני ה' — לא קנא אני שליט בקנאה ואין קנאה שולטת בי | ט בתנומה כ אין | ד נומה | ט התנומה | אט שליטה | א טב | וכה"א — 3 ולא וכי ישראל | מ' ח' | שומר ישראל | כ' ח' | ד ד"א אני ה' | כי וכי קנא | ט ח' — 4 מהם | אד ז ח' | ט מהן מעובדי ע"ז | אובמ מע"ז | אטבמ חנון ורחום | אנכי | טב ח' — 5 שאל וכי | האדמה ש"ן | ט ח' | אב פלוסופוס, מ פלוסופ | אב כת' | מ כת' | אנכי | ד' ח' — 6 מ קנא כלום מתקנא אלא גבור בגבור עשיר בעשיר חכם בחכם יש כח בע"ז | להתקנאות בה | להתקנאות בה משל גבור | אד להתקנות | מתקנא בפ"ב | זכ ח' | גבור וכי | בה | א ח' — 7 מתקנא | זכ ח' | אלא | ז' ח' | כ וכי | ד להתקנות — 8 מ כתיב כלב אביו במי | נודר בפ"ב | כ ח' | האב | כ ח' | כ שמתקנא — 9 מ בכלב וכי | אמר וכי | מספר עה"ס ש"ד | מ' ח' | אב וכי יש | אז | ומה | ראית | א' ג' אמר ומה ראית | אב והרי — 10 כ במדינת | והוצל בית | ד חוץ לבית | ד שלהן | אוב אמר לו מלך ב"ר יוצא | ויציא | וכי — 11 א כנגד עס | אב מי

הוא נלחם — 12 כ מקצתה | 13 והרי | ז' ח' — 14 אב לכוכבים | כ למזלות | כ ולאפיקים | אב ולגאיות אפי' לאדם | ז את עולמו | מפני השומים | אוב ח' — 15 שני | רק כ | כ אסף אסף | א כל מעל פני האדמה נאמ' ה' | אמ' לו | גרין | כ' ח' — 16 כ הרשעים | מפני' | ז למה | אמר וכי | השומים | ז' ח' | כ השומים | אמר לו | א ח' — 17 ק עובדין | כ דכת' אוב את האדם | כבמקרא | אב האדמה נאמ' ה' — 18 בנים | א' ג' על שלשים | כ' ג' וגו' רבעים | ד שהם אינן | א שאין | ד מסרגין ... מסרגין | ט בנים על שלשים וגו' | בומן שהן מסורגין הא כיצד | כ הא באיזה צד — 19 כן רשע בפ"ב | אט ח' | כ ר' יהושע | בן קוצץ בפ"ב | אט ח'

את הדבר הזה, יויקד ארצה וישתחו. אמר, חם ושלום, אין בישראל רשע בן רשע בן שמות לר ח רשע. — כשם שמידת פורענות לארבעה דורות, כך מדת הטוב לארבעה דורות, תלמוד לומר לאלפים. אי לאלפים, שומע אני מייעז אלפים שנים, תלמוד לומר לאלף דור, וברים וט לאין חקר ואין מספר.

לאוהבי ולשומרי מצותי. לאוהבי, זה אברהם אבינו וכו' יוצא בו; ולשומרי מצותי, אלו הנביאים והזקנים. רבי נתן אומר, לאוהבי ולשומרי מצותי, אלו ישראל שהם יושבין בארץ ישראל ונותנין נפשם על המצות. מה לך יוצא ליהרג, על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישראל, על שקראתי בתורה, מה לך יוצא ליצלב, על שאכלתי המצה, מה לך לוקה מאפרגל, על שנמלתי את הלולה; ואומר¹ אשר הוכיתי בית מאהבי, מכות אלו גרמו לי ליאהב לאבי שבשמים.

פרשה ז

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. אף שבעת שוא היתה בכלל² או נפש ויקרא ה ד כי תשבע לבטא בשפתים, והרי הכתיב מוציאה מכללה ומחמיר עליה ופוטרה מן הקרבן. וכשם שהיא פטורה מן הקרבן, כך תהא פטורה מן המכות, תלמוד לומר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה, מכלל קרבן יצאת מכלל מכות לא יצאת. — דבר אחר, לא תשא למד נאמר, לפי שהוא אומר לא תשבעו בשמי לשקר, אין לי אלא שלא ישבע, מנין שלא יקבל עליו להשבע, ת"ל לא תשא את שם ה' אלהיך, עד שלא קבלת עליך להשבע, הריני לך אלהים, משקבלת עליך להשבע, הריני לך לדיין, שנאמר כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא; אי אפשר לומר לא ינקה,

1 [הוה] ק ח' | אטב הוה וימהר משה ויקד (כ וגו') (אט ג' ארצה וישתחו) אמר הקב"ה (ט ח') | ו' | א אמר המקום אין | בן רשע בפ"ב אט ח' — 2 ט או אב הפורענות | כך וכו' דורות | כ ח' | אט הטובה | לארבעה דורות | ט ח' — 3 דור | אכ ג' דורים, ט ג' דורי דורים — 4 לאין וכו' מספ"ז ז ח' | ואין ט לאין — 5 לאוהבי ולשומרי מצותי | אט ח' | אבינו | אטכ"מ ח' | ולשומרי מצותי בפ"ב | כ ח', א ולשומר — 6 ישראל | אטכ"מ ח' — 7 מ שיושבין | אט על כל המצות, כ בכל המצות | ט מהלך ויוצא וכן בס' — 8 בנין דב גוסף: ישראל | אטב שקרית | כ מה לצלב | מ שאכל — 9 אכ"מ את המצה ט מצה | מ מספרגל, ו מכף הרגל, אטפ מאה פרגול (א פרגל) — 10 אכ המכות האלה, מ המכר הלל[לין] אח' ט לאוהב | מ לאהבא | לא אביהם, כ לאבינו (ו) 11 א תוכי' לשוא | כ ח' | אכ ואף | וכך היית | אטב שני' או — 12 כ תשבע וגו' | ט בשפתים וגו' | ומחמיר עליה | מ ח' — 13 ט אני אומר כסם | וכסם | כ ח', ארט כ כסם | ז יוכל כסם | מ שפטורה, כ כשהיא פטורה | כך מ

נתן אומרי. בא"צ מוחק אלו המלות ועיין גירסת כ"מ 2 כסם. צ"ל וכסם, והיא לשון שאלה. ובא"צ מגיה אי כסם. ובא"א ווי"ג מגיהין יכול כסם: 4 מספרי. והוהיר דף כה, פ"ז: 5 אברהם. שלא היה מצוה, ז"ר ועיין רמב"ן. 6 אלו ישראל וכו'. פ"ז, והוהיר דף כה, ועיין ויק"ר פ"ב ס"א, שח"ט ע"ב, ילקוט זכריה תקפא, תהלים תרנט, כפתור ופרח פ"י דף לו (הוצאת עדעלמאן).

(ז) 11 אף וכו'. והוהיר דף כו, פ"ז: — בכלל וכו' בא"צ מגיה בכלל לא תשבעו בשמי לשקר: 12 ומחמיר עליה. בא"צ מוחק אלו המלות, ובז"ר מפרש דחומרא דלא תשא חיינו דלא מתכפר בקרבן ואין הלשון משמע כן. ובז"ג מפרש על פי התוספתא דשבעות סוף פ"ז חומר בשבעות שוא וכו' ששבעות שוא נהוגת ברשות ובמצוה וחייבין על כל אות ואחת וכו' ע"ש ואולי הכוונה על חומר העונש כדאיתא לקמן בדברי רבי מלא תשא ולמטן ולא תשא עמהן וכו': 13 הקרבן. בא"צ מגיה שני' או נפש כי תשבע לבטא בשפתים או כסם וכו': 14 מכלל מכות וכו'. שבעות כ' 16 מנין שלא יקבל וכו'. פ"ז, והוהיר דף כו: 17 אלהים וכו'. במ"ע רוצה להגיה ד', משקבלת וכו' לך אלהים 18 שני' בא"צ ומ"ע מוחק, ועיין בח"ג:

ח, כ כן — 14 לא תשא | ד ח' | כ תשא מכלל וכו' | א ח' וגו' | אלהיך וכו' ינקה | רק מ | קרבן | מ ח' | יצאתה וכן בס' | מכות | מ ח' | לא כ ח' — 15 ד"א | רק מ | תשא | אט ג' את שם ה' | א אלהיך לשוא | כ לפי שאומר מ שאמר — 16 מנין וכו' | אטכ"מ ושלא (שם שלא) יקבל עליו לישבע (א להישבע, מ שבעות) מנין | את וכו' אלהיך | כ ח', א אלהיך לשוא — 17 ט תקבל להשבע | מ עליך שבעות, כ עליך לישבע | אטב הרי אני לך וכן בס' | זמ לאלקים | אטב לאלוה | א משקיבלתה | עליון | ט ח' | מ שבעות — 18 אוב לדיין וכה"א כי לא ינקה (א ח') א"א לומר (א ח') וכו' | שני' וכו' לשוא | ט ח' | מ לדיין וכה"א כי לא ינקה ר' אלעזר אומר א"א לומר ינקה שכבר נאמר לא ינקה ונא"א לומר לא ינקה שכבר נאמר ינקה | ט לומר ונקה וגו' שכבר נאמר לא ינקה וכו' כדלעיל רבי אומר כל שהוא וכו' —

שכבר נאמר ינקה, ואי אפשר לומר ינקה שכבר נאמר לא ינקה, אמור מעתה, מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים.

מפני ארבעה דברים אלו הלך ר' מתיא בן חרש אצל ר' אלעזר הקפר ללודיא.

אמר לו, רבי שמעת בארבע חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש. אמר לו, כתוב אחד

5 ^{י'רמיה ג כב} ^{ויקרא טו י} ^{י'שעיה כב יד} ^{ההלים פט לג} ^{אמר} ^{שובו} ^{בנים} ^{שובבים} ^{הא} ^{למדת} ^{שתשובה} ^{מכפרת} ^{וכתוב} ^{אחד} ^{אומר} ^{אמר} ^{כי} ^{ביום} ^{הזה} ^{יכפר} ^{עליכם} ^{הא} ^{למדנו} ^{שיום} ^{הכפורים} ^{מכפר} ^{וכתוב} ^{אחד} ^{אומר} ^{אם} ^{יכופר} ^{העון} ^{הזה} ^{לכם} ^{עד} ^{תמותון} ^{הא} ^{למדת} ^{שמיטה} ^{מכפרת} ^{וכתוב} ^{אחד} ^{אומר} ^{ופקדתי} ^{בשבט} ^{פשעם} ^{ובנגעים} ^{עונם} ^{הא} ^{למדנו} ^{שייסורין} ^{מכפרין} ^{כיצד} ^{יתקיימו} ^{ארבעה} ^{כתובים} ^{אלו}.

העובר על מצות עשה ועשה תשובה, אינו זו משם עד שמוחלין לו, ועל זה נאמר

10 ^{שובו} ^{בנים} ^{שובבים} ^{והעובר} ^{על} ^{מצות} ^{לא} ^{תעשה} ^{ועשה} ^{תשובה} ^{אין} ^{כח} ^{בתשובה} ^{לכפר} ^{אלא} ^{התשובה} ^{תולה} ^{יום} ^{הכפורים} ^{מכפר} ^{ועל} ^{זה} ^{נאמר} ^{כי} ^{ביום} ^{הזה} ^{יכפר} ^{עליכם} ^{והמוזר} ^{על} ^{כריתות} ^{ועל} ^{מיתות} ^{בית} ^{דין} ^{ועשה} ^{תשובה} ^{אין} ^{כח} ^{בתשובה} ^{לתלות} ^{ולא} ^{ביום} ^{הכפורים} ^{לכפר} ^{אלא} ^{תשובה} ^{ויום} ^{הכפורים} ^{מכפרין} ^{מחצה} ^{וייסורין} ^{ממרקין} ^{ומכפרין} ^{מחצה} ^{ועל} ^{זה} ^{נאמר} ^{ופקדתי} ^{בשבט} ^{פשעם} ^{ובנגעים} ^{עונם} ^{מי} ^{שמחלל}

שם שמים ועשה תשובה אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ייסורין בלבד ממרקין, אלא התשובה ויום הכפורים תולין ויום המיתה וייסורין

15 ^{שם} ^{שמים} ^{ועשה} ^{תשובה} ^{אין} ^{כח} ^{בתשובה} ^{לתלות} ^{ולא} ^{ביום} ^{הכפורים} ^{לכפר} ^{ולא} ^{ייסורין} ^{בלבד} ^{ממרקין} ^{אלא} ^{התשובה} ^{ויום} ^{הכפורים} ^{תולין} ^{ויום} ^{המיתה} ^{וייסורין} ^{ממרקין} ^{ועל} ^{זה} ^{נאמר} ^{אם} ^{יכופר} ^{העון} ^{הזה} ^{לכם} ^{עד} ^{תמותון} ^{ואומר} ^{אם} ^{יתכפר} ^{עון} ^{בית} ^{עלי} ^{בזבח} ^{ובמנחה} ^{בזבח} ^{ובמנחה} ^{אינו} ^{מתכפר} ^{אבל} ^{מתכפר} ^{הוא} ^{במיתה} ^{רבי} ^{אומר} ^{שומע} ^{אני} ^{שלא} ^{יכפר} ^{יום} ^{מיתה} ^{כשהוא} ^{אומר} ^{בפתחי} ^{את} ^{קברותיכם} ^{הא} ^{למדת} ^{שיום}

20 ^{המיתה} ^{מכפר}.

2 לשאינן שבים: בא"צ מוסיף יכול אף כאן כן ת"ל כי לא ינקה, והגהתו ע"פ התוספתא דסוטה פ"ז ה"ב וסוגית הגמרא דשבויעות לט, אבל אין הכרח. ועיין ספרי וזוטא דף רמח: — מפני וכו'. תוספתא יופ הכפורים פ"ה ה"ז, בבלי פ"ו, ירושלמי מה ע"ב, סנהדרין כו ע"ב, שבויעות לג ע"ב, אבות דרבי נתן ג"א פ"ט, מדרש משלי פ"י, ילקוט ירמיה רס"ט. ועיין פ"ו, והזהיר דף כז: 3 אצל וכו'. עיין בח"ג ובירוש' יומא וסנהדרין שאל רמב"ח את ר' אלעזר בן עזריה בישבה וכן הוא בירוש' שבויע' [בלי מלת בישבה] ובבבלי יומא את ראבי"ע ברומי. וכן הוא מדרש משלי וילקוט ירמיה אלא דבילקוט איתא גם כן שהיה ר' ישמעאל דורש ברומי. ובאדר"ג הלך רמב"ח אצל ר' אלעזר ללודיא: 13 וייסורין וכו'. בירושלמי וייסורין בשאר ימות השנה מכפרין מחצה, ובבלי תשובה ויום הכפורים תולין וייסורין ממרקין ובתוספתא נוסחאות שונות, ע"ש: 16 אדר"ג וכו'. בירושלמי אלא תשובה ויוה"כ מכפרין שלוש והייסור' מכפרין שלוש והמיתה ממרקת וכעין זה הוא בתוספתא, ובבבלי אלא כולל תולין ומיתה ממרקת. ועיין גירסת מ"ח וספר והזהיר:

1 אב נאמר ונקה (כבמק) וא"א לומר ונקה | אמור מעתה; מ הא כיצד, א הא אמור — 3 אלו | אזכר ח' | ר"ד ח'; אז ר' מתיא | אב בן חרש ללודיא (א ללודיא) | ב ג' באדר"ג: עד אם יכופר וגו' וכן הוא אומר אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל ביום המיתה מתכפר רבי אומר שומע אני וכו' (עיין להלן) | מ ר' אלעזר ללודיא, ללודיא — 4 רבי | ח' | ק בד' | א"מ ארבעה — 5 א שובבים וגו' | הא למדת: מלמד | אמ למדנו | אמ שהתשובה — 6 מ אחר | כי ר' ח' | מ עליכם לטהר אתכם | הא זמ ח' | מלמד — 7 מ אחר | מ אומר ופקדתי בשבט פשעם למדנו שייסורין מכפרים וכתוב אחר אמר אם וכו' | עין | תמותו | הא זמ ח' | מלמד, אמ למדנו | א שהמיתה — 8 ובנגעים עונם | ח' | א וגו' | הא | ח' | מלמד שייסורין ממרקין | מקראות | אלו | ח' | זמ הללו — 9 זמ עבר | מ ושב א"מ אינו זו ממקומו — לו עליה נאמר | אמ על — 10 מ שובבים וגו' | זמ עבר | על ל"ה | מ ושב —

11 אלא | א ג' על | זמ תשובה | ת תלויה | אמ על | ועליה נאמר — 12 אמ המזיד, פ חיד | עבר | מ כרתות ומתות | ע ועבר על מית' | א והעבר על מיתת | ד מיתת | לא בתשובה | ד ויוה"כ לכפר — 13 א התשובה — 14 אזמ וייסורין מכפרין ק ממרקין, מכפרין | אמ על | ובנגעים עונם | זמ ח' | א שנתחלל בו שם שמים | מ שחלל | א לא למי שנתחלל שם שמים על ידו — 15 | לא בתשובה | ד ולא יום הכפורים מכפר | א מכפר — 16 אזמ ביסורין למרק | זמ לא כולל תולין | הכל תלוי | א מיתה ממרק עם הייסורין | זמ המיתה ממרק | ממרקת — 17 | ועליה נאמר | אמ על | מ הזה ואומר, א הזה וגו' וכה"א אם — 18 א בזבח וגו' בזבח | בזבח ובמנחה בפ"ב | מ ח' | מ אין | אזמ א"ל ביום המיתה (ז מיתה) מתכפר | רבי וכו' מכפר | זמ ח' — 19 ב וכשהוא, אב קברותיכם וגו' הא למדנו — 20 אב מיתה | מ מתכפר |

רבי אומר, כל שהיא מלא תשא ולמעלן, התשובה מכפרת, מלא תשא ולמטה ולא תשא עמהם, התשובה תולה ויום הכפורים מכפר. ואי זה הוא מלא תשא ולמעלה, עשה ולא תעשה, חוץ מלא תשא; מלא תשא ולמטה, דברים שהייבין עליהם מיתת בית דין מיתה בידי שמים כרת ומלקות ארבעים חטאות ואשמות, ולא תשא — עמהם.

זכור ושומר, שניהם נאמרו בדיבור אחד, מחלילה מות יומת¹⁰ וכיום השבת שני כבשים, שניהם בדיבור אחד נאמרו. ¹⁰צרות אשת אחיך¹¹ ויבמה יבא עליה, שניהם נאמרו בדיבור אחד. ¹²לא תלבש שעטני¹³ וגדילים¹⁴ תעשה לך, שניהם נאמרו בדיבור אחד. מה שאי אפשר לאדם לומר כן, שני¹⁵ אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו, ואומר¹⁶ הלא בה דברי כאש נאם ה'!

זכור ושומר, זכור מלפניו ושומר מלאחריו, מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקדש, משל לזב שהוא טורד מלפניו ומלאחריו. אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן חנניה בן גרון אומר, זכור את יום השבת לקדשו, תהא זכור מאחד בשבת, שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת. רבי יצחק אומר, לא תהא מונה בדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת. — לקדשו לקדשו בברכה. מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. אין לי אלא קדושה ליום, קדושה ללילה מנין, תל¹⁷ ושמרתם את השבת. אין לי אלא שבת, ימים טובים מנין, תל¹⁸ אלה מועדי ה' וגו'.

1 ק כשהוא | טכ ולמעלה, מ ולמטה | אטמ תשובה | ב מתכפרת | א ולמען, מ ולמעלה — 2 אב עמהן, | ז עצמה | מ תשובה | ז התשובה ויהי' מכפרין | כ ואיוו | ט היא, אמ ואיוו | או ולמעלן, מ ולמטה... ולמעלה — 3 עשה זכור תשא | כ ח' | מלא תשא בפ"ב | ט ח' | אוט ולמען | אד מיתות | ב ומיתת בירי | שמיסן | א אדם | אטכ כרת בירי שמים | מ כרת ולא תשא עמהן | כרת | ז ח' — 5 שניהם | ז ח' | אוטמ בדבור אחד נאמרו | א השבת וגו' — 6 כמ כבשים בני שנה | שניהם | ז ח' | וכן בכלן | אכ נאמרו בדבור (א ביום, והוגה: בדבור) אחז | אטכמ יבמה | זמ בדבור אחד ג' | נאמרו | ט ח' — 7 לא תלבש זכור אחד | כ ח' | אטמ גדילים | אוט בדבור אחד ג' | נאמרו | ט ח' | ט וכל נחלה ממטות בני יש' ולא תסוב נחלה ממטה למטה נאמ' בדבור אחד מה זכר' | ז ומה — 8 אוטמ איפשר לביר' | א שמענו כי עזו לאלהים | ב אלהים וגו' הלא כה דברים וגו' | במקרא: שמעתי | ואומר | רט ח' | ז וכתב — 9 א ד' וגו' — 10 אטמ מאחריו, כ מאחריו | ז ויכן שמוסיפין פ אמרו שמוסיפין — 11 מ קדש | ז לאב שניה סרוד, ט טורף, מ נזחר? | אוטמ ומאחריו | ב ר' אלעזר, א אלעזר בן חנניא בן חזקיה בן גרון אומר, מ אלעזר בן חזקיה אומר, פ ר' אלעזר בן עזריה וחזקיה בן גרון אומרים | ב חנניה בפ"ב | אוט ח' — 12 אכ גרן | זכור זכר' לקדשו | ט ח' | מ תהא זוכה, פק ת' זכור, ז זכרה | אטכמ נתמנה, ז יודמן — 13 וטכממ חפץ יפה | מנה | ק ח' | ז יפה שמרה לשבת | א מתקנה, כמ מתקניו | ב ח' | נתן | א תהו מנין — 14 לקדשו בפ"ב | זכמפ ח' | מפ קדשהו בברכה — 15 | בכניסת | ז ללילה... ליים | ק לליל | מ אין לי אלא בלילה ביום מנין תלמוד לומר זכור את יום אין, | א השבת וגו' — 16 ז לשבתות | ז לימים | גו' | כמ ח' —

1 רבי. בתוספתא יומא שם ה"ה הגי' ר' יהודה, וכן בבבלי שם פו. ועיין מכדרשב"י ומשנה דיומא שם פ"ח ח: — ולמעלן זכור בתוספתא ובגמרא שם הוא להפך, וכן הוא במ"ח ומכדרשב"י, וכן הגיה בא"צ: 5 שניהם זכור, ראש השנה כיו שבועות כז, ירושלמי נדרים לו ע"ד, שבועות לד ע"ד, ספרי דברים פיסקא רלג, מ"ת שם כב יב (דף קלח), שם"ר פ"ח ס"ד, ילקוט תהלים תשפג, מכדרשב"י, והזהיר דף כח פ"ז, ואין הכוונה גבי זכור ושומר כמו בשאר המנין כאן דבזכור ושומר רצה לומר כי שניהם נאמרו לענין אחד, עיין הלשון במכדרשב"י אבל במה שאמר אח"כ כמו מחלילה זכור, הכוונה דהאזהרה מתחלה על תנאי נאמרה ולא יהיה א"כ בצויו עשה חזרה מן הדבור הראשון, עיין מפתח לר' נסים דף ג: וכאן הוא המקור לפלגות האמריים בירושלמי חלה נח ע"ב, ביצה ט ע"ב, נדרים לח ע"ב, אי עשה דוחה לית אע"פ שלא נכתבה בצורה: 8 שמענו כן הוא גם בירוש' וספרי, ועיין ספרי במד' דף מז: 11 טורד, צ"ל טורף כגיר' הילקוט, ועיין מכדרשב"י כי תשא לא טו, Ein Wort, S. 37, A. 2, ועיין והזהיר כח: 12 תהא זכורי, מכדרשב"י, ביצה טו, פס"ר פ"ב דף קטו, והזהיר דף כח, פ"ז, רש"י: 13 שאחרים מונין זכור, שמונין כל יום בשם פרטי אלא תהא מונה אחד בשבת ושני בשבת זכור, כן מפורש במכ"ר דרשב"י, ועיין פ"ז והזהיר, אבל מה דיתא בפס"ר נראה דמכוון כנגד הנזכרים, עיין במ"ע שם. — מכאן זכור מכילתא דרשב"י, פסחים קר, והזהיר דף כח, פ"ז: 15 אין לי זכור, כלומר מנין להלילה גם כן יקשר ואולי לענין לכבדו במאכל ובמשחה ובנסות נקיה קאמר ועכ"פ אין ר"ל קדוש היום על הכוס דא"כ הרי סותר ארת עצמי בתוך כדי דבור דבפרוש אמר בכניסתו, ודוחק, אבל בספר והזהיר גורם להיפך קדושה ללילה קדושה ליום מנין וכ"ה במ"ת דברים דף כא א"ל, דשם מסיים ת"ל ושמרו את השבת אבל קשה להירצא זו לקמן דורש ושמרתם ארת השבת אליה גירסת מ"ת קשה דפ' ושמרו בני ישראל את השבת לא כתוב לשון קדושה בא"צ מגיה ע"פ הגמרא דפסחים אין לי אלא קדושה ללילה קדושה ליום מנין ת"ל זכור את יום אין לי זכור, וא"כ הדברייא דבבלי אין זו הברייאא שלנו, ובש"י וז"ל מפרש קדושה ללילה הייני הבלה, ועי' רמב"ם הלכ' שבת פ"ט ה"א ובמ"מ ומגדל עז שם ואין הלשון משמע כן ועוד דהא מניא ראה מן ושמרתם

שמות לא י"י
במדבר כח י"ז
ויקרא יח טו
דברים כה ה

שם שם יא—י"ב
תהלים טב י"ב
ירמיה מג כ"ג

שמות לא י
ויקרא כג ד

ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. וכי איפשר לו לאדם לעשות כל מלאכתו בששת ימים, אלא שבות כאלו כל מלאכתך עשויה. ד"א שבות ממחשבת עבודה; ואומר^א אם תשיב משבת רגליך וגו', ואומר^ב ואז תתענג על יי.

ישעיה נח
יג—יד
שמות לא טו

ויום השביעי שבת לה' אלהיך. למה נאמר, לפי שהוא אומר^ב כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת, עונש שמענו אזהרה מנין, ת"ל ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה; אין לי אלא עונש ואזהרה. על מלאכת היום, עונש ואזהרה על מלאכת הלילה מנין, ת"ל מחלילה מות יומת, עונש שמענו ואזהרה לא שמענו, ת"ל ויום השביעי שבת לה' אלהיך, שאין ת"ל שבת אלא להביא את הלילה בכלל אזהרה, דברי רבי אחאי בן יאשיה.

- אתה ובנך ובתך. אלו הקטנים או אלו הגדולים; אמרת, והלא כבר מזהירים^א הם, הא מה ת"ל אתה ובנך ובתך, אי קטנים. — עבדך ואמתך, אי בני ברית; אתה אומר אלו בני ברית, או אינו לא עבד ערל, כשהוא אומר^ב יינפש בן אמתך והגר, הרי עבד ערל אמור, הא מה ת"ל עבדך ואמתך, אלו בני ברית. — וגרך, זה גר צדק, או אינו לא גר תושב כשהוא אומר והגר, הרי גר תושב אמור, הא מה ת"ל וגרך, זה גר צדק. כי ששת ימים וגו', מניד שהים שקול כנגד כל מעשה בראשית. — וינח ביום השביעי. וכי יש לפניו יגיעה, והלא כבר נאמר^א לא ייעף ולא ייגע, ואומר^ב נותן ליעף כח, ואומר^ב בדבר ה' שמים נעשו; ומה ת"ל וינח, אלא כביכול הכתיב על עצמו שברא את עולמו בששה ימים ונח בשביעי; והרי דברים קל וחומר, מי שאין לפניו יגיעה הכתיב על עצמו שברא עולמו בששה ימים ונח בשביעי, אדם שנאמר בו^א אדם לעמל איוב ה' יולד, על אחת כמה וכמה.

שם כג יב

ישעיה מ כח
שם שם כט
תהלים לג ו

איוב ה ז

את השבת ושמענו ליה לקמן דדורש הפסוק הזה על ליל שבת בכניסתו: 2 כאלו כל מלאכתך עשויה. מכדרשבי והוהיר דף כט, מ"ת דף כב פ"ו: — ממחשבת וכו'. מכדרשבי ד"ה שבת לה' אלהיך, ירושלמי שבת טו ע"א, בבלי קיג: קנ. פס"ר פ"ג דף קטו, והוהיר דף כט, פ"ו ורש"י. ולדבריו נראה דאין חילוק בין שתי הלשונות אלא בסגנון הלשון (מ"ע). ועיין במשנה שבת פ"ג ג' ובתוספתא שם פ"ו ה"ט. 4 ל"מ"ד נאמר וכו'. לקמן פרשה כי רש"א ומכדרשבי כאן, והוהיר דף כט, פ"ו: 9 דברי ר' אחאי בן יאשיה כן צ"ל כאשר הוא בכ"י אקספדר ובמכדרשבי פ' כי תשא [שם: ר' אחי ב'ר יאשיה] וכן במכ"י דילן שם: 10 קטנים. מכדרשבי, שבת פ' טז מ"ו, ירוש' טו ע"ד, בבלי קכ"א. והוהיר דף כט, פ"ו, רש"י, ר"א, פ"ו, ריא"א עמוד קא: 11 בני ברית. לקמן משפ"י פ"כ ולע"ב בא פ"ט, יבמ"ז: ושם איתא כשהוא אומר למען ינוח עבדך ואמתך כמון [בת' כ"י מיגבן ח' מלת כמון] ונראה דגם שם צ"ל כשהוא אומר עבדך ואמתך, מכדרשבי, והוהיר דף כט, פ"ו, רמב"ן: 14 גר צדק. לקמן משפטים פ"כ, מכדרשבי, פס"ר קי"ו, והוהיר כט, פ"ו: 15 שהים וכו'. מכדרשבי, פס"ר קי"ו, והוהיר כט, פ"ו: 16 וכי יש לפניו וכו'. מכדרשבי, פס"ר קי"ו, והוהיר כט, רש"י, פ"ו.

ח' — 13 ו' אני מקיים וזכר עבדך אתה אומר זה גר צדק — 14 והגר ד' הגר ו' מה אני מקיים — 15 א' ימים עשה ה' ו' כי ימים וכו' עד בא מגיד [וגר] וז' ח' א'ן שהים [שהים] מ' שהוא ט' שהיה [כנגד] אב' ח' — 16 לפניו מ' ח' [אז] נאמר הלא ידעת אם לא שמעת [ג' ג' אלהי עולם ה'] גר' [ו' ג' ואומר] גותן [מ' נאמר גותן וכו'] — 17 ואומר — ואומר כ' ח' [אז] כח וגו' ו' נעשו וגו' ו' מה ת"ל אזטב וינח ביום השביעי [אלא] מ' ח' [ב' הכת' הק' על עצמו — 18 את] אב"מ ח' [בששה ימים] מ' ח' [אז]טב לששה [ו' ביום השביעי והרי דברים] מ' ח' [והרי וכו' בשביעי] א' ח' [טב ומה א' מ' וחומר לאדם שג' ב' כי אדם לעמל — 19 על] ח' [טב לששה ימים ט' ביום ה'] [אז] וילק' שאלויג'י עאכ"כ אדם שכת' בו [ו' שנא']

כי (ט ח') אדם — 20 עאכ"כ מ' ח' —

1 ועשית כל מלאכתך דן ח' [לן] אוטכמ ח' [אז]טב לב"ו [כל] ד' ח' — 2 וזכמכ בששה [ימים] ו' שהוא אר' ועכ"מ [כל] ד'וטב ח' [שבות בפ"ב] פ' ח' [ב' במחשבת — 3 ואומר] פ' וכח"א וגו' וכו' מ' ח' [וגר] ד' ח' [ואומר] א' ח' [אז]טב תתענג וגו' [ב' ח' וגו' — 4 מ' וביום] שבת לה' אלהיך ד' ח' [א' אלהיך וגו' מ' לפי שג' — 5 ביום השביעי] וזכב אזהרה לא שמענו שבת לה' אלהיך ד' ח' — 6 לא וכו' מלאכה א' ח' [לא וכו' אלהיך ש' ח' ט' ח' [כל] מ' ח' — 7 א' לילה מנין] ו' ח' [אז] אזהרה [מ' אזהרה מנין — 8 שבת בפ"א] א' ח' [אלהיך מ' ח' [א' מה ת"ל — 9 דברי וכו'] א, אבל בכל ש"נ מתח' הפסיקא ר' אחי ב' יאשיהו, ו' ר' אחי בר יאשיהו [אז]טבכמ אחי [אז]טב בר' ט' בר — 10 אתה] מ' ח' [מ' ובתך אתה אומר אלו קטנים או אינו אלא גדולים, זכ הקטנים נכ קטנים] אתה אומר אלו קטנים: או אינו אלא גדולים [אז]טב ח' [אז]טב או אינו אלא גדולים [כבר] מ' ח' [א' ח' מהוהיר — 11 מ' הקטנים] מ' ועבדך [אתה וכו' ברית] ט' ח' [אלן] אז ח' — 12 כ' וכשהוא [והגר] א'

משלי ג טו

דברים י ב

מלאכי ג כ

ויקרא יט ג

ישעיה נח יג

בא וראה מתן שכרן, נאמר ^וכבר את ה' מהונך וכנגדו כתיב ^וימלאו אסמך שבע; ואמר כבד את אביך ואת אמך וכנגדו למען יאריכון ימך; ^ואת ה' אלהיך תירא — וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה. ^ואיש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, מה אמור בשבת, ^ואם תשיב משבת רגלך — אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ.

רבי און, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מכבד את אמו יותר מאביו, לפי שהיא משדלתו בדברים, לפיכך הקדים את האב לאם בכיבוד, וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מתיירא מאביו יותר מאמו, לפי שהוא מלמדו תורה, לפיכך הקדים האם לאב במורא, מקום שחסר השלים; או כל הקודם במקרא קודם במעשה, תל אש אמו ואביו תיראו, מגיד ששניהן שקולין זה בזה.

כבד את אביך ואת אמך. אם כבדתך, למען יאריכון ימך, ואם לאו, למען יקצרונ ימך; שדברי תורה נוטריקון שכן דברי תורה נדרשין, מכלל הן לאו מכלל לאו הן. — על האדמה <אשר ה' אלהיך נותן לך>, מכאן אמרו, כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה.

בראשית טו

ויקרא כ י

שמות כא טז

ל א תרצח למה נאמר, לפי שנאמר ^ושופך דם האדם, עונש שמענו אזהרה לא שמענו, ת"ל לא תרצח. — לא תנאף למה נאמר, לפי שהוא אומר ^ומות יומת הנואף והנואפת, עונש שמענו אזהרה לא שמענו, ת"ל לא תנאף. — לא תגנוב למה נאמר לפי שהוא אומר ^וגונב איש ומכרו עונש שמענו אזהרה מנין, ת"ל לא תגנוב, הרי זה אזהרה לגונב נפש; אתה אומר לגונב נפש או אינו אלא אזהרה לגונב ממון, כשהוא

5 רבי אומר וכו'. בא"צ מגיה כבד את אביך וכו' כל דקודם וכו' שקולים זה כזה רבי אומר גלוי וידוע וכו' ומוחק לקמן או כל דקודם וכו' ועיין קידושין ל: פ"ו והזהיר ל: 8 או כל דקודם וכו'. לעיל פתיחא בא: 11 נוטריקון וכו'. ספרי דברים פ"א, והזהיר ל: רש"י ורא"פ: 12 מכאן אמרו וכו'. דמפרשים נדחק, עיין ב"ר וי"ט ובמ"א. אולם הדבר פשוט, כי מכאן אמרו הוא כמו וזו היא שאמרו כלומר דעל פסוק זה מכאן מה שאמרו, ובא"צ מוחק מלת מכאן וגורס ואין ב"ד מוזהרין עליה שכן אמרו כל וכו' וא"צ שכן מצינו כלשון שלפנינו לענין משקליות ירושלמי ב"ב ט"ו ע"א, כתיב מאזני צדק ואבני צדק מיכן אמרו חכמים כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד מוזהרין עליה: 13 אין ב"ד וכו'. פ"ו, ודוידור ל: ח. חולין פ"ו: ובירושלמי ב"ב שם איתא דכיני מתנ"י אין ב"ד נעבשין עליה, ולפ"ו אתי שפיר מה דאיתא ירושלמי פאה ט"ו ע"ד דכופין לזון את האב, וכן לענין צדקה, בבלי ב"ב ח: עיין תוספות סוף ד"ה אכפיה וכתובות מט: ד"ה אכפיה: 14 ל"מ דאמר בא"צ מוחק וא"צ. — עונש שמענו וכו' מכדושב"י, פ"ו והזהיר ל: — אזהרה וכו'. מכדושב"י ת"כ קדושים פ"ט ה"א וחסר בסופו עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל לא תנאף את האיש ואחד האשה ונסתלקה בזה הקושיא דהא כתיב ויקרא י"ח כ' ואל אשת עמיתך וכו' דבלאו זה אין האשה בכלל עיין וי"ט ובה"מ, פ"ו והזהיר ל: 18 לגונב נפש וכו'. לקמן משפטים פ"ה, מכדושב"י, סנה פ"ו והזהיר ל: פ"ו, רש"י. ועיין מ"ת דברים כ"ד ד' דף

1 מ מה שכרן כבד | נאמר | כ' ח' | א ש' | אכ מהונך וגו' | וכנגדו כתיב | אוכמ ח' | שבע | א וגו' — 2 ואמר | אומ ח' | ואמר וכו' | ד"א כבד את אביך את ה' אלהיך תירא ואומר וזרחה | וכנגדו | אומ ח' | א למען וגו' | תירא | א ג' ואותו תעבוד — 3 כ שמש וגו' ואומר איש | מ צדקה ומרפא | א ואביו וגו' | תיר | ז ח' | ואת שבת' תשמורו רק מ — 4 כ בשבת רגליך | א רגלך וגו' ודבתיה כ"ו רבי און | והרכבתך וכו' ארץ | רק ד — 5 רבין כ"ה אכמ וגם זכ, אבל ד' ר' איעזר וידוע זכ ח', אוכ ג' ה"ה | את | ד ח' | שאדם | זכ שהבן | ז מן אביו — 6 אוכמ מפני | מ שמשדלתי | זכ משדלתו | את ד ח' | ד אב | ד לכיבוד | אוכ וגלוי היה | לפני וכו' | מ לפני — 7 זכ שהבן מתיירא | ז מן אביו וית' מן האם | אוכמ מפני שהוא מ מלמדו — 8 הקדים | אכ ג' אתה | אב לאם | ז הקדים הכת' מוראת אם למוראת אב | מ מה שחיס' השלים | זכמ שחיסר | ט כבד את אביך יכול כל וכו' | מ אי אנו אומר כל | א היה קודם | ז מ קודם — 9 זכמ ששניהן | זכ שקולים | א כזה — 10 כ ד"א כבד | ואת אמך | זכמ ח' | כבד וכו' | ט למען יאריכון ימך אם כבדתו וכו' | ז כבדתו | מ אם לאו, א אם לא | למען | א ח' — 11 ימך | ד ח', ז ימיו | ז שכן ד"ת | נוטריקון וכו' נדרשין | מ ח' | כ נוטריקון הן שכן | ז שד"ת | תורה | כ ח' | אוכמ ומכלל

— 12 המוסגר ד ח' | נותן לך | כ ח' | מ מצות עשה | ט אמר — 14 אוכמ לפי שהוא אומר | אכ האדם וגו' | אמ אזהרה מנין | כ וזה שמענו מ ח' | נאמר | א ג' למה | 15 ל"א תנאף | ט כפול | מ לפי שנאמר — לא בפ"ב | א ג' בטעות תגנוב — 17 מ לפי שני' | אוכמ אזהרה לא שמענו | ד והרי | ט זכ — 18 אתה וכו' אמרת ע"ה ש"ב | ט ח' | אתה וכו' נפש | מ ח' | אכ אימר הרי זה אזהרה לגונב נפש | אזהרה בפ"ב | ד ח' | כ אינו אזהרה אלא לגונב ממון —

- אומר¹ לא תגנובו, הרי אוהרה לגנוב ממון, הא מה ת"ל לא תגנובו, בגנוב נפשות הכתוב ויקרא יט יא מדבר; או הרי זה לגנוב ממון, והלא אוהרה לגנוב נפש; אמרת, צא ולמד משלש עשרה מדות; ועוד אמרת, שלש מצות נאמרו בענין זה, שרשים מפורשות ואחת סתומה, נלמד סתומה מפורשות, מה מפורשות מצות שחייבין עליהן מיתת בית דין, אף סתומה מצוה שחייבין עליה מיתת בית דין; הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון, הרי זה אוהרה לגנוב נפש והלא אוהרה לגנוב ממון.
- לא תענה ברעך וגו'. למה נאמר, לפי שהוא אומר² ויעשיתם לו כאשר זמם דברים יט יט לעשות לאחיו, עונש שמענו, אוהרה לא שמענו, ת"ל לא תענה ברעך וגו'.
- כיצד נתנו עשרת הדברות: ד' על לוח זה וד' על לוח זה. — כתיב אנכי יי' אלהיך וכנגדו לא תרצה, מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם, מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך; משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה והעמיד לו איקנות ועשה לו צלמים וטבעו לו מטבעות; לאחר זמן כפו לו איקנותיו שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו בדמותו של מלך; כך כל מי שהוא שופך דמים, מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך, שני³ שופך דם האדם וגו' כי בצלם אלהים עשה את האדם. — כתיב לא יהיה לך וכתוב כנגדו לא תנאף, מגיד הכתוב שכל מי שעובד עבודה זרה מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף אחר המקום שני⁴ והאשה המנאפת תחת אשה תקח את זרים וכתוב ויאמר ה' אלי עוד לך אהב אשת אהובת רע ומנאפת וגו'. — כתיב לא

1 לא תגנובו | כ' ג' לא תכשו ולא תשקרו — 2 אמ' הרי זה אוהרה | : האוהרה וכו' אמור | הא | מ' ח' | הא וכו' ממון בש"ס | א' ח' | : הא מה אני מקיי' | מ' תגנ' אוהרה לגנוב נפשות | הכתוב מדבר | מ' ח' | והלא כ"ה א' מ. ככ והלא, ו' ולא — 3 אמרת | מ' ח' | כ' בשלש כ"ר ועוד וכו' — 3 אמ' מדות שהתורה נדרשת בהן | א' ג' במה הכ' מדבר וגו' | מדות | ט' ג' וכו' | ועוד אמרת | מ' ח' | : ועוד אמר רבי | מצות | מ' ג' עשה | (1) | זה | אוטב | ח' — 4 דכמ מפורשת וכן בס' | מה מפורשות | ב' ח' | דזש עליה, מ' עליה | אדכ מיתות — 5 א' מיתות | הא וכו' ממון | ט' ח' | לומר מ' ח' | ב' בלשון — 6 זה | ח' | וזו | והלא כ"ה אוטב, וכו' והלא | לגנוב א' ח' | א' לממון — 7 ברעך וגו' | א' ח' | וגו' וכו' וגו' ש"ח | ב' ח' | וגו' מ' ח', ז' ג' עד שקר | מ' לפי שני' — 8 לעשות לאחיו | מ' ח' | מ' אוהרה מנין | ברעך וגו' | אוטב | ח' — 9 זה | מ' אחרת וכן בס' | אוטבמ חמשה... וחמשה | כתיב | אכ מגיד הכתוב | ט' כתוב | מ' כתוב בזה אנכי — 10 כ' וכנגדו כת' לו | אמ' וכנגדו כתוב בזה (א' ח') לא תרצה | הכתוב | מ' ח' | שכל | מ' ח' | אוטב שהוא שופך |

קכ"ז: 3 מדות וכו', רומז על הגמרא דסנהדרין פ"י צ"א ולמד מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד מענינו במה הכתוב מדבר בנפשות אף כאן בנפשות, כלומר דלא רוצה ולא רוצה מדבר מענינו נפש דהורג נפש וגואף נפש, ועי' בה"מ; אכל בא"צ מגיה צא ולמד מ"ג מדות דבר הלמד מענינו שלש מצות נצטוו ועיין גירסת המ"ח לקמן משפטים ובמ"ח דברי' שם: 7 לא תענה וכו'. מכורשבי, מ"ח דברים י"ט י"ט דף ק"ח, מכות ד: והזהיר לא פ"ו: 9 כיצד וכו'. בא"צ גורס כל המאמר בסוף הפרשה אחר עד שעשה מעשה. ובמ"ע כתב דהסדר שלפנינו מדוקדק משום דסיים דכבד הוא כנגד לא תחמוד וע"כ אלא תחמוד אשה קאי וכדכתיב בדברות דמ"ח ולא תחמוד בית רעך דפרשה הוא כלל ואחריו פרטו לא תחמוד אשת וכו', אמנם המאמר שלאחריו אממון קאי ואין לו שייכות עם כבד אביך וא"כ הסדר שלפנינו נכון ובמכורשבי הוא כגירסת הגר"א — ה' על וכו'. מכורשבי, ירושלמי שקלים מ"ט ע"ד, סוטה כ"ב ע"ד. שמי"ר פ"מ ס"ו [ושם פלוגתא דר' יהודה ור' נחמיה], שהש"ר פ"ה פסוק י"ד, תנחומי עקב ס"ט, תנחומא בובר כי תשא ס"ב, פס"ר פ"כ דף ק"ו, פ"ו והזהיר לא. ועיין לעיל פ"ג ד"ה ויוצא משה וכו'. 11 ממעט בדמות. תוספתא בימות פ"ח ה"ד, ב"ר פ"לד ס"יד והזהיר לא. 14 ממעט בדמות. שם: 15 שעובד עבודה זרה וכו'. פס"ר שם:

אוטבמ דמים | אכ מעלין עלי | מעלה עליו הכתוב | זמ' ח' — 11 אוטב בדמות משל | מ' את הדמות משל | ב"ר | ב' ח' | אמ' איקנות | כ' עשו, זט ועשו — 12 מ' טבע | לו | ט' ח' | לאחר זמן | מ' ח' | כפו וכו' | מ' ושברו צלמיו ופסלו מטבעותיו מיעט | אכ כיפא איקנות (א' אוקנות) שברו צלמותיו ופסלו מטבעותיו | זכ כיפו (ז' כפאו) איקנותיו ושברו את צלמותיו (ז' צלמותיו) ופסלו מטבעותיו ומעט — 13 ז' אף | כל | ד' ח' | זמ' ששופך | אוטב מעלין ערליו | מעלה עליו הכתוב | מ' ח' — 14 מ' את הדמות שנאמר | המלך | אוטב ח' | מ' אדם | וגו' | דכ' ח' | וגו' וכו' האדם ד' ח' | וגו' מ' ג' אומר, ילק' וויניצ' ג' וכתוב, מ' ג' מפני מ' | ב' האדם ואמ' כי בצלם אלהים — 15 מ' כת' | א' לך וגו', ז' אל' אח' | כמ' וכנגדו, ט' ונגדו | אז וכנגדו כת' | הכתוב | מ' ח' | אוטב שהוא עובד — 16 אכמ מעלין עליו כאלו | אוטב מאחר המקום, טמ' מאחרי המקום | אוטב המנאפת וגומר, ט' מנאפת וגומר | תקח וכו' | וכתוב | מ' ח' | את | ח' — 17 וכתוב | ט' ח' | ואומר | אלין | דכ' | אלי | ב' אהב וגו', ט' אהב אשה וגו' | אהובת וכו' וגו' | א' וגו' | טמ' כתוב, ז' כתב —

תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תגנוב, מניד הכתוב שכל מי שהוא גונב, לסוף בא לידי שבועת שוא, שני¹ הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר וכתוב² אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף. — כתיב וזכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תענה, מניד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שלא ברא

י'מיה ז' ב
השע' ד

עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי, וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי, שני³ ואתם עדי נאום ה' ואני אל.

י'סעה מג יב

— כתיב כבוד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד, מניד הכתוב שכל מי שהוא חומד, סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד למי שאינו אביו. לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה, דברי ר' חנינא בן גמליאל,

דברים ה יט

וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה, שני⁴ ואת הדברים האלה דבר ה' — ויכתבם על שני לוחות אבנים, ואומר⁵ שני שדיך כשני עפרים תאמי צביה ואו' ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש.

שיר השירים
ד ה, ה יד

לא תחמוד. רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב [אחד] אומר לא תתאוה, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, הרי זה אוהרה לעוקף אחר הנואף. — לא תחמוד בית רעך, כלל, ועבדו ואמתו ושורו וחמורו, פרט; כלל ופרט, אין בכלל לא מה שבפרט; ובשהוא אומר וכל אשר לרעך, חזר וכלל, אי כלל ככלל הראשון הרי אמרת לאו; אלא חזר וכלל, כלל ופרט וכלל — אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש בדבר שרוא קונה ומקנה, אף כלל בדבר שרוא קונה ומקנה; אי מה

2 לסוף בא לידי ש"ש. ת"כ קדושים פרשה ב' ה"ה, פס"ר שם ילקוט משלי תתקס"ב: 3 [לא תענה וכו'. בפ"ז הגיר' מהופכת: שכל הזכר את הש' וכו' ואם מחלל את הש' עונה עדות שקר שני ואתם וכו', ובפס"ר פ"כ דף ק"ח ובמכ"י דרשב"י דרש אחר: 14 כיצד וכו' בהשקפה ראשונה נ' דקש' ליה דבדכ' הראשונות כתי' לא תחמוד בית רעך ודבד' שניות כתי' ולא תתאוה בית רעך, ובאמת אינו כן, אלא סמיכות הכתו' דורש ואדברות שניות קאי ומפרש דה"ק דאם יודע בחברו שנתן עיניו באשתו לא יאמר רואה ומעמעם או יהא בעצמו מסבב הדבר שינאף את אשתו, כדי ל'נוא' עליו אחרי כן בעקיפין ולקחת ממנו ביתו ושדהו; ואפס' דדורש כן מרשינה הכתוב בלשוננו, אבל אין הכרח לכך. בדבר' הראשונות אי אפשר לדורש כן דכאן כתיב רחלדה בית רעך ואח"כ אשת רעך, ועוד דכאן כלל בקרא דאשר לרעך גם שאר דברים, ובקרא דדובר כבר פירש כן במ"ע ונסייתי ממנו במקצת, ועיין בס' ותוהיר ובפ' המר"ל שם; ושאר המפרש' הבינו דסתירת הכתוב; קשיא ליה, ולפ"ז הדרש אינו מובן, והוכרחו להגיה וכולם פה אחד עונים דהתאמר ה"ז אוהרה לעוקף אחר הנואף שייך לעיל אחר לא תנאף ובאין הגיהו עפ"י המכ"י שהביא הרמב"ם בסה"מ ל"ת רס"ו (ע"י ברו"ג ושי"י וא"צ ומ"ס) וליתא דהביריית' שהביא הרמב"ם לקוחה מן המכסדרשב"י ששם נאמר, התאמר אדם סופו לחמוד שנא' לא תתאוה ולא תחמוד, וכלפנינו בפנים כ"ה בפ"ז ובספר ותוהיר דף לא: [ועיין שבועות מ"ז: ברש"י לעוקב אחר

1 את וכו' לשוא] אטכמ ח' | ק' בטעות-לשאו | ב וכת' כנגדו | ט כתוב | כתוב | מ ח' הכתוב | ד מ ח' | מ שכל הגונב | 2 אטכמ סופו לבא לידי | ק שאו | ו גנוב | ט רצוח | ונאוף | כ ג' | והשבע לשקר | דכמ ח', א ג' וג' | ט ואומר אלה | 3 ורצוח וכו' ונאוף | מ ח', זכ וג' | אד רצוח | וגנוב ונאוף | ט ח' | א גנוב וג' | לקרשו | טכ ח' | כתיב | טמ ח' | כמ רענדה ברעך — 4 אטכ שהוא מחלל | את | ט ח' | ט שבת | מ שמחלל ולמעלה רשום אינו | אכ | א ג' כאלו | מעיד לפני המקום שברא | כ ג' את | עולמו לששה ימים | א ח' | | ט לפני הביה | שלא וכו' העולם שיו' מ ח' — 5 ט ביום ה' | אטכ שהוא משמר | כ לפני הקב"ה, ט לפני המקום | מ שברא את העולם בששה ונח | ימים | א ח' — 6 ואתם | ט אתם | כ ח' וג' | ואני אר' | ד ח' — 7 ואת אמך | טכמ ח' | דכתוב | מ ח' | מ מי שחומד — 8 אטכ סוף שרוא מוליד | מ סופו הוא שמוליד בן | שהוא | ט ח' | מ מקלל אביו ומכבד | אכ מקלל ל'אביו ומכבד | למי ט ח' | מ ניתנו — 9 הדברות | מ ג' בטעות חמשה לכך ניתנו עשרת הדברות | דברי וכו' זה ש' הס' בפ"ב | ט ח' | מ חנינא, אכ חניניה, | חנינא — 10 ועשרה על

לוח זה | מ ח' | דבר ה' | מ ח' | כ ג' | אט ה' אל כל קהלכם וגו' | א ח' — 11 ואומר | אבנים מ ח' | כ ג' וג' | ו ואמר | כשני וכו' | כמ ח' | תאמי צביה | ט ח', א וג' — 12 ממולאים וכו' | כמ ח', אט זהב וגו' — 13 לא תחמוד | מ ח' | פ ג' בית רעך | לא תחמוד רבי אומר | ט ח' | רבי אומר | זפ ח' | טכ וכתוב אחר — 14 כיצד וכו' הללו פ ח' | אוטכמ כתובים | ה"ז פ ח' | זה | כ ח' | אה | פ לעוקב | אחר | ז ח' | אטכמ מאחר | פ מאחרי | המנאף | מ מאנף — 15 אט כמ עבדו | אטכ שור | אין וכו' וכלל שורה כ"ח | מ ח' — 16 אט כשהוא | כק או כלל | ככלל רק א, דזכ כלל | אי וכו' וכלל שה"ס בפ"א | ט ח' | הרי | אכ ח' — 17 לאו ח' | וכלל | רק אט | אי ארצה וכו' | ד אין בכלל אלא מה שבפרט אי אתה וכו', כ אין את דן — 18 ט דבר | בדבר וכו' מקנה בפ"א | ז ח' | אף וכו' ומקנה | מ ח' | אטכ אף כל דבר שהוא קונה ומקנה | ט ח', ובילק' וויניצ' כתוב ונקנה | ד כלל מפורש בדבר | אי א, ח', כמ א, פ ואית —

הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות, אף אין לי לא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות, וכשהוא אומר במשנה תורה שד'הו, על כרחך מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה; אי מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים, אף אין לי לא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים, יצא. שאתה חומד בתו לבנד או בנו לבתך; או אפילו חומד בדיבור, ת"ל ¹⁰לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה.

פרשה ט

ובל העם רואים את הקולות. רואין הנראה ושומעין הנשמע, דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר רואין ושומעין הנראה, רואין דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות, שני ¹⁰קול ה' הוצב להבות אש. וכל העם רואין >את הקולות, קול <קולי קולות ולפיד לפידי לפידים; וכמה קולות היו וכמה לפידים היו, אלא שהיו משמיעים את דאדם לפי כחו. שני ¹⁰קול ה' בכח. רבי אומר להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדיבור ומפרשים אותו, שנאמר ¹⁰יסובבנהו יבוננהו, שכיון שהיו שומעין הדיבור מפרשים אותו. ר' אליעזר אומר להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה, מגיד שלא היה בהן סומין, שני ¹⁰וכל העם רואים; מגיד שלא היה בהן אלמים, שנא' ¹⁰ויענו כל העם יחדו; ומלמד שלא היה בהן חרשין, שנאמר ¹⁰כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע; ומניין שלא היה בהם חגרים, שנאמר ¹⁰ויתצבו בתחתית ההר; ומלמד שלא היה בהם טפשים, שנאמר ¹⁰אתה הראת לדעת.

1 אב פרט|מ נכס'|אב מטלטלין, מהמטלטלים, מהמטלטלים וכן בס' | ו אף כאן אין לו אלא | ט אף אלו נכסים | אף וכו' אחריות | א ח' | כ מטלטלין — 2 טמ כשהוא | אב אומר על כרחך (כ כרחק) כת' במש' תורה שד'הו מה | על כרחך | רק מ, אדטכ ח' — 3 ט אף כל דבר שהוא וכו' | זמ דבר | אף וכו' בדבר שה'ס | מ ח' | אזכ דבר | אב או מה — 4 אב דבר שאי אפשר לו (א' לבא) ברשותך לא לרצון הבעלים | ט דבר שאי אפשר לבא לרשותך לא לרצון הבעלים אף וכו' לרשותך לא לרצון הבעלים | בדבר וכו' | מ שאי אפשר לבא ברשותך לא לרצון בעלי' אף כ"ד שהוא קונה ומקנה שא"א לבא ברשותך אלא לרצון בעלים | שאין א ח' — 5 אב לו לבא | כ לרשותך | אזכ לרצ' הבעלי' | יצאצא שאת | ב יוצא שאת | ק במי... בני — 6 אטכ בדברך | בדברי' | טכ עליהן | ולקחת לך | רק אוט | אוטכ שיעשה... שיעשה — 8 רואים את הקולות | כמ ח' | אטכמ את הנראה | אכמ את הנשמע | הנשמע וכו' הנראה | ט ח' — 9 אב את הנראה | מ את הנראה שהדיבור של אש יוצא | רואין | כ"ה פ"ז, ט ראו, ארכ ואין | מ דבור | של אש | של אש | 10 להבות אש | כ ח' | וכל וכו' | מ את הקולות קולי | המוסגר ח' | ד | את הקולות | כ ח' — 11 קול כ"ה אטכ | ולפיד לפידין | מ לפיד לפיד, ד ולפיד, ט ולפיד לפידין | מ כמה | חיו בפעם האי | מ ח' | שהיו ט ח' — 12 אט בכח קול ה' בהדר וגו' (א ח') — 13 ר' אומר | ד ד"א | לפני | מ על — 14 היו וכו' התורה | מ ח' | כ והיו מפרשין | אט יבוננהו יצרנהו כאישון עינו | יבוננהו | כ ח' | אטכ שמכין (כ"י) שמכוון שהיה הדיבור יוצא — 15 כ ומפרשין אותו. אט היו מפרשין אותו | ר' איעזר אומר | כ ר' אומר, א ר"א | ר' איעזר אומר | ט ח' | ט ולהודיע — 16 כולן | א ח' | מגיד | וט ח' | ו לא | א ח' | כ היו בהן היו בהן | ואח"כ נמחקו המלות שלא היו בהן — 17 מ ומנין שלא | מגיד | אטכ מלמד | אב היו | שנא' | ד ח' | יחדו | טכ ח' | אטכ מלמד | מ ומנין שלא | אב היו — 18 מ ת"ל כל | דבר | ט ח' | כ ומלמד שלא היו | אט מלמד | א ח' — 19 אטכ מלמד | מ ומנין שלא | אב היו | טפשים | כ ח' | ט הוראת (ילק' ויוניצ' ככמק) אב הראית | לדעת | ט ח' —

נואף, נעשה לו 'אפוטרופוס להרגיל לו נשים | לנאוף | 1 נכס' המטלטלין וכו'. מכדרשב"י: 5 | שאחת וכו'. ג"ל שכוונ' מאמ' זה להוצ' מכלי, לאו ולחנם פקפק במ"ס | 7 עד שעושה מעשה. מכדרשב"י, ב"ק ס"ב. ב"מ ה' וירא' עמ' רנ"ד מביא המכילתא בזה"ל, החומד יכול בדברים ת"ל לא תחמוד וכו' ולקחת לך מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן שעושה מעשה. ועיין כמ"ג לאוין קנ"ח ורמב"ם פ"א מהל' גזלה ונבדה ה"ט וה"י שכתב דהתאזהר היא בלב והחמוד בעשה מעשה: 9 הנראה. בא"צ מגיה דהנראה והנשמע, ואיני יודע טעמו, ועיין מדרש שמואל פט: 10 ונחצב וכו', ספרי דברים פ' שמג ד"ה מימינו אש דת ומ"ת שם דף רי"א, שהש"ר פ"א פס' ב' פדר"א כ"ו פ"מא ומד' שם פ"ט סד, פ"ז ורש"י: 11 לפידים, לע' פ"ג: 12 לפי כחו. שמר' פ"ה ס"ט ופ"כט ס"א, תנחומא שמות ס"כה, פסדר"ב פ"ב דף ק"י. שוח"ט מזמור צ"ב: 14 שנא' יסובבנהו וכו', ספרי דברים פ"שיג ומ"ת שם דף קצ"א: 16 שלא היה בהן סומין וכו'. במדר' פ"ז סא פ"ג סד, שהש"ר פ"ד פסוק פ"ד פסדר"ב פ"ב דף ק"ו, פס"ר פ"ז דף כח. ופ"ט דף עזח, תנחומא

הנראה | ט ח' — 9 אב את הנראה | מ את הנראה שהדיבור של אש יוצא | רואין | כ"ה פ"ז, ט ראו, ארכ ואין | מ דבור | של אש | של אש | 10 להבות אש | כ ח' | וכל וכו' | מ את הקולות קולי | המוסגר ח' | ד | את הקולות | כ ח' — 11 קול כ"ה אטכ | ולפיד לפידין | מ לפיד לפיד, ד ולפיד, ט ולפיד לפידין | מ כמה | חיו בפעם האי | מ ח' | שהיו ט ח' — 12 אט בכח קול ה' בהדר וגו' (א ח') — 13 ר' אומר | ד ד"א | לפני | מ על — 14 היו וכו' התורה | מ ח' | כ והיו מפרשין | אט יבוננהו יצרנהו כאישון עינו | יבוננהו | כ ח' | אטכ שמכין (כ"י) שמכוון שהיה הדיבור יוצא — 15 כ ומפרשין אותו. אט היו מפרשין אותו | ר' איעזר אומר | כ ר' אומר, א ר"א | ר' איעזר אומר | ט ח' | ט ולהודיע — 16 כולן | א ח' | מגיד | וט ח' | ו לא | א ח' | כ היו בהן היו בהן | ואח"כ נמחקו המלות שלא היו בהן — 17 מ ומנין שלא | מגיד | אטכ מלמד | אב היו | שנא' | ד ח' | יחדו | טכ ח' | אטכ מלמד | מ ומנין שלא | אב היו — 18 מ ת"ל כל | דבר | ט ח' | כ ומלמד שלא היו | אט מלמד | א ח' — 19 אטכ מלמד | מ ומנין שלא | אב היו | טפשים | כ ח' | ט הוראת (ילק' ויוניצ' ככמק) אב הראית | לדעת | ט ח' —

- רבי נתן אומר מנין אתה אומר, שהראה המקום לאברהם אבינו גיהנם ומתן תורה וקריעת ים סוף, שני¹ ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור עשן, זה גיהנם, שני² ותנור לו בירושלם; ולפי ד א ש, זה מתן תורה, שני וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים; אשר עבר בין הגזרים האלה, זה קריעת ים סוף, שנאמר³ לנזור ים סוף לנזרים, הראהו בית המקדש וסדר קרבנות שנאמר⁴ ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת וגו'. הראהו 5 ארבע מלכויות שהן עתידין לשעבר את בניו, שנא' ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, אימה זו מלכות בבל, חשכה זו מלכות מדי, גדולה זו מלכות יון, נופלת זו מלכות רביעית, רומי חייבתא. ויש מחליפין בדבר, נופלת זו מלכות בבל, דכתיב⁵ נפלה בבל, גדולה זו מלכות מדי, שני⁶ גדל המלך אחשוורוש, חשכה זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בתענית, אימה זו מלכות 10 רביעית, שני⁷ דחילא ואימתני ותקיפא יתירא.
- וירא העם וינזעו. אין נזע בכל מקום אלא ויע, שני⁸ נזע תנוע ארץ, ויעמדו מרחוק, חוץ משנים עשר מיל; מגיד שהיו ישראל נרתעים לאחוריהם שנים עשר מיל וחוזרין לפניהם שנים עשר מיל, הרי עשרים וארבעה מיל על כל דיבור ודיבור, נמצאו מהלכים באותו היום מאתים וארבעים מיל. באותה שעה אמר הקב"ה למלאכי השרת 15 דרו וסייעו את אחיכם, שני⁹ מלכי צבאות יודון יודון, יודון בהליכה ויודון בחזרה. ולא מלאכי השרת בלבד, אלא אף הקב"ה, שני¹⁰ שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני. ר' יהודה ברבי אילעאי אומר לפי שהיו ישראל משולחין מחמת האש של מעלן אמר הקב"ה לענני כבוד, הוילו טל חיים על בניו, שני¹¹ ארץ רעשה גם שמים נטפו מפני אלהים וגו', ואומר¹² גשם נדבות תניף אלהים. אימתי נעשה כל הכבוד הזה, בשעה שהיתה 20 נאה שבאומות ומכבדת את התורה, שני¹³ ויגות בית תחלק שלל, ואין שלל אלא תורה, שני¹⁴ שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב.

בראש טו יז
ישעיה לא ט

תהלים קלו יג

בראש טו ט

שם שם יב

ישעיה כא ט
אסתר ג ז

דניאל ז ז

ישעיה כד כ

תהלים סח יג

שה"ש ב ו

תהלים סח טו

שם שם יג

שם קיט קסב

כאן ס"ח ועיין ספרי במדבר דף ד' ופ"א כאן: 1 שהראה המקום וכו' ד' מלכויות וכו'. ב"ר פ"מ ס"כא ופ"מט ס"ב שמ"ר פ"גא ס"ו, ויקר פ"ג ס"ה, שוח"ט מ', ב"ב ס"ג פדר"א פ"כח, פס"ר פ"טו דף סו, ילקוט לך לך ע"א ותהלים תשל"ז: 2 ותנור לו וכו'. עי' גי' הילק' שמביא ראי' ממלאכי גי' י"ט [ובשוח"ט נ"ב מרכ"ב ב' הראי' מן ישעיה ומלאכי: 10 בתענית וכו'. בא"צ מגיה בצרות ועי' ב"ר פ"ב ס"ד וט"ז ס"ד, ויקר פ"טו ס"ט ובכל אלו המקומ' הג' בגזירותיה, (או בגזירותיהן), ועי' תנח' תוריע ס"יא: 12 ויע וכו'. פ"ו ועי' מכרש"ב ור"א ע"ר רמב"ן: 13 משנים עשר מיל וכו'. לע' פ"ב ד"ה ואביא אתכם ולקמן ד"ה ויעמוד ותוספתא ערכין פ"א ה"י, ספרי דברים פ"שיג וי"ת שם קצ"א, שבת פה: שוח"ט ס"ח, ילקוט תהלים תשצ"ה, פ"ו, ת"י ורש"י: 16 דדו. כצ"ל, והוא מלשו' משנה האשה מדדה את בנה, שבת קכ"ח: [וכן בפסיקתא זוטרתי מלאכי השרת מדרין אותם]. מלכי יכו'. דרשו כאלו היה כתוב מלאכי, עי' תר"א פ"ה

1 א ומנין | מ הקב"ה | כמ גהנם, ט גהנם — 2 שני' כ ח' | ט שני' והנה תנור עשן זה גיהנם | ד לבא | אכמ היה | מ ח', א נ' וגו' | והנה | אכמ ח' | עשן | ד ח' | כ שני' גאם ח' אשר אור לו בצ' וגו' | מ שני' אשר אור לו בציון ותנור בירושלם | ט שני' הנה יום בא בוער כתנור ולפיד | שני' וכו' תורה | א ח' — 3 אש | מ ח' | אכ הקולות וגו' — 4 אשר וכו' לגזרים | א ח' | אשר עבר | ד ח' | הלא' ט ח' | הראהו וכו' יתירא ש' י"א | ט ח' — 5 מ וסדרי | ויאמר אלין | ד ח' | כ לי וגו' והראהו ד' מלכויות | וגו' | מ ח' — 6 כמ בכניו | ב לבא וגו' אימה זו מלכות וכו' | אמ ותרדמה וגו' אימה זו מלכות (מ ח') בבל — 7 מלכות | בפ"א ובפ"ב מ ח' — 8 מלך | בפ"א | מ ח' | ויון וכו' בבל בפ"ב ש"ט | א ח' | נופלת | מ עלי' | רומי חייבתא | כמ ח' | כ מחלפין — 9 דבר | מ ח' | כ נופלת עליו זו — | כמ שני' נפלה נפלה — 10 בתענית | מ ח' — 11 במקרא דחילה... יתירה | א ואימתנו וגו' | מ ואימתנו תקיפא | יתירא | כמ ח' — 12 כ ואין | אכ נייע, מ נייע | בכ"מ | ד ח' | דם הארץ | א ארץ וגו' | ט ארץ כשכור — 13 אטכמ לשנים — 14 הרי' אטכמ ח' מ וארבע, כ וארבעים ונמתק | מיל | כ ח' | כ דבר ודבר — 15 כ הק', ט הבה, אמ המקום — 16 דדו | מ, ארטכ רדו | [אכמפ מלאכי וכן הובא בנוסחאות כ. ד גינצבורג] | יודון בפ"ב | אט ח' | ויודון | אטמ יודון — 17 ד במלאכי | אף | כ ח' | ט הבה | שני' | כ ח' | כ ראש | וימינו תחבקני אטמ ח' — 18 ישראל | ד ח' | מ שהיתה משולה בין | ד מחמה של | טב מעלה — 19 אמ המקום, ט הבה | מ הכבוד | אטכמ שני' ח' | בצאתך משעיר וגו' (מ ח') ואר' גשם — 20 אכ נדבות וגו' אימתי | ט תניף וגו' — 21 ט שבאוה' | כ נאה ומכבדת | מ ומכבדות — 22 שני' ד ח' | כ על אמר' וגו' | כמוצא וכו' | ט ח'

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶתְּךָ אֶתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָהּ. מִגִּיד שְׁלֹא הָיָה בָּהֶם כַּח לִקְבֹּל
 יוֹתֵר מִעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, שֶׁנִּי⁰ אִם יוֹסִפִּים אֲנַחְנוּ לְשִׁמּוֹעַ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמִתְּנֵהוּ, דְּבָרִים ה' כֵּב
 אֵלָּא⁰ קָרַב אֶתָּה וְשִׁמְעֵה. מֵאוֹתָהּ שַׁעַה זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְהַעֲמִיד מֵהֶם הַמְּקוֹם נִבְיָאִים, שְׁנֵאמַר שֶׁם שֶׁם כֵּד
 נִבְיָא אֲקִים לָהֶם, נִבְיָא עֲתִיד אֲנִי לְהַעֲמִיד מֵהֶם, אֵלָּא שְׁקִדְמוּ הֵם בּוֹכוֹת, שְׁנֵאמַר שֶׁם יֵת יֵת
 וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵי הַטִּיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ; אֲשֶׁרִי בְנֵי אָדָם שֶׁהִמְקוֹם הוֹדָה לְדִבְרֵיהֶם. וְכֵן הוּא שֶׁם ה' כֵּב
 אֹמֵר כֵּן בְּנוֹת צִלְפַּחַד דּוֹבְרוֹת, כֵּן מֹשֶׁה בְנֵי יוֹסֵף דּוֹבְרִים; אֲשֶׁרִי בְנֵי אָדָם שֶׁהִמְקוֹם בְּמִדְבָּר כִּי
 הוֹדָה לְדִבְרֵיהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר⁰ וַיֹּאמֶר ה' סִלַּחְתִּי כְּדִבְרֶךָ; <עֲתִידִים אוֹיְה לֹמַר> אֲשֶׁרִי שֶׁם יֵד כ
 אָדָם שֶׁהִמְקוֹם הוֹדָה לְדִבְרָיו. — מִי יֵת וְהִיָּה לִבְכֶּם זֶה. אֵלּוּ אִיפְשָׁר לְהַעֲבִיר מֵלֶאֱךָ דְּבָרִים ה' כֵּס
 הַמּוֹת הָיִיתִי מַעֲבִירוֹ, אֵלָּא שֶׁכֶּבֶר נִגְזְרָה נִזְוִירָה. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר עַל תְּנַאֲי כֵךְ עֲמַדוּ
 יִשְׂרָאֵל עַל הָרַ סִינִי, עַל תְּנַאֲי שְׁלֹשׁ בְּרָהִם מֵלֶאֱךָ הַמּוֹת, שְׁנֵאמַר⁰ אֲנִי אִמְרֵתִי תַּחֲלִים פֶּבֶר
 אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֲלִיוֹן כֻּלְכֶם; חִבְלַתֶם מַעֲשִׂיכֶם, אֲכַן כְּאֵדָם תִּמּוֹתוֹן וּכְאֶחָד הַשְּׂרִים שֶׁם שֶׁם ז
 תַּפּוּלוּ.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֶל תִּירְאוּ. הָרִי מֹשֶׁה מִזְרוֹן, לְהוֹדִיעַ חֲכֻמָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,
 הַיָּאֵךְ הָיָה עוֹמֵד וּמַפְיִים כָּל אוֹתָם הָאֵלִפִּים וְהַרְבָּבוֹת; וְעַלְיוּ מַפּוֹרֶשׁ בִּקְבֻלָּה⁰ הַחֲכָמָה קַחֲלָה ז יט
 תַּעֲזוּ לַחֲכָם מַעֲשֶׂרָה שְׁלִיטִים. — כִּי לִבְעִבּוֹר נִסּוֹת אַתְכֶם, בְּשִׁבִּיל לִגְדֹל אַתְכֶם בֵּין 15
 הָאוֹמוֹת, בֵּא הָאֱלֹהִים. — וּבְעִבּוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנִיכֶם, יִרְאָתוֹ זֶה בִּשְׁת פְּנִים,
 סִימָן טוֹב בְּאֵדָם שֶׁהוּא בִּישָׁן. — לִבְלָתִי תַחֲטְאוּ, מִגִּיד שֶׁהַבִּשְׁת מִבִּיאָה לִידֵי יִרְאָת
 חֲטָא, שְׁנֵאמַר⁰ הוֹבִישׁוּ כִי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַם בּוֹשׁ לֹא יִבּוֹשׁוּ וְגו'. יִרְמִיָּה ו טו
 וַיַּעֲמִיד הָעָם מִרְחוֹק, אֵלּוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי מִל. מִגִּיד שֶׁהִיָּה מַחֲנֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל
 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי מִל. וּמִנֵּין שֶׁהִיָּה מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי מִל שְׁנֵאמַר⁰ וַיַּחֲזֵנוּ עַל הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבָּר לִג מֵט
 מִבֵּית הַיְשִׁימוֹת עַד אֲבֵל הַשְּׁטִים, שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי מִל.

1 וְנִשְׁמָעָה כ' ח' — 2 יוֹתֵר ט' אֵל עֵשׂ' מ' מַעֲשֶׂר | א' דְּבָרוֹת |
 אֲמַר אֲנַחְנוּ וְגו' | לֹא אוֹסִיף לְשִׁמּוֹעַ אֶת קוֹל (א' ג' ה')
 וְגו' | אֵלָּא קָרַב | כ' אֲנַחְנוּ וְגו' | לֹא אוֹסִיף לְשִׁמּוֹעַ וְגו' | וְאֵת
 הָאֵשׁ וְגו' | אֵל קָרַב | מ' אֲנַחְנוּ | לֹא אוֹסִיף לְשִׁמּוֹעַ קָרַב אֶתָּה
 וְשִׁמְעֵה מֵאוֹתָהּ שַׁעַה — 3 וְנִשְׁמָע | כ' וְשִׁמְעֵה וְגו' | כ'
 וּמֵאוֹתָהּ | מ' שֶׁהַעֲמִיד | אֲמַר הַמְּקוֹם מֵהֶם | הַמְּקוֹם טֹב ח'
 — 4 כ' לָהֶם וְגו' וּנְבִיא | א' לָהֶם וְגו' | מ' נְבִיא אֲנִי עֲתִיד
 לְהִקְיָם לָהֶם | ט' אֲנִי עֲתִיד | מ' שְׁקִדְמוּהוּ בּוֹכוֹת | ט' בּוֹכוֹתֵן
 — 5 אֲטַכְהֶם הִטִּיבוּ וְגו' | בְּמִקְרָא הִטִּיבוּ כָל | כ' לְדִבְרָיו | ט'
 וְכֵה"א וַיֹּאמֶר ה' סִלַּח וְכֵה"א אֹמֵר כֵּן בְּנוֹת צִלְפַּחַד, דּוֹבְרוֹת. כֵּן מֹשֶׁה בְנֵי יוֹסֵף דּוֹבְרִים מִי יֵת וְכֵה"א וְכֵה"א וְכֵה"א לְדִבְרֵיהֶם
 שִׁיז' | כ' ח' — 6 אֲשֶׁרִי וְכֵה"א לְדִבְרֵיהֶם | מ' ח' — 7 וַיֹּאמֶר ה' דַּבֵּר | ח' | [אֲרַטְמֵךְ כְּדִבְרֶיךָ, וְכֵן הוּא בְּנִסְתָּ גִינְצוֹרֵךְ] | הַמוֹסֵגֵר
 רַק אֲמַר (א' ג' כְּדִבְרֶךְ לִפְנֵי מִלִּי עֲתִיד), | כ' כְּדִבְרֵי אוֹיְה שְׁוֹאִלִים לֹמַר אֲשֶׁרִי וְכֵה"א, ק' אוֹיְה שְׁוֹאִלִים לֹמַר וְכֵה"א | עֲתִידִים וְכֵה"א
 לְדִבְרָיו | ח' — 8 זֶה | מ' ח', ט' ג' לָהֶם, א' ג' לָהֶם וְגו' | כ' וְהִיָּה וְגו' | ק' אֵלּוּ בְנֵי אָדָם שֶׁאִי אִפְשָׁר מֵלֶאֱךָ הַמּוֹת לְהִיָּת
 מַעֲבִירוֹ שֶׁכֶּבֶר — 9 מ' הַמּוֹת שְׁנֵאֵר אֲנִי אִמְרֵתִי אֲקִים אַתֶּם הָיִיתִי מַעֲבִירוֹ אֵלָּא | מ' כֵּן — 10 אֲטַכְהֶם לִפְנֵי הָרַ עֵת בְּפִי' | ג'
 עֲמַדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָרַ סִינִי | עֵת בְּפִעַם ב' | טֵמ ח' — 11 מ' אַתֶּם אֲכַן וְכֵה"א | אֲטַכְהֶם אַתֶּם וְגו' | חִבְלַתֶם מַעֲשִׂיכֶם | ד' ח' |
 וּכְאֶחָד וְכֵה"א | רַק וְ, טֵמ ח', אֲכַן וְגו' — 13 ד' מִזְרוֹ | שֶׁל מֹשֶׁה | ח' — 14 הִיָּה | מ' ח' | כָּל דַּח' | אֲטַכְהֶם וְכֵה"א אוֹתָן הַרְבָּבוֹת |
 אֲטַכְהֶם עַלְיוֹ | כ' מַפְרֶשׁ | אֲמַר וְהַחֲכָמָה | אֲמַר ח', טֹב וְגו' | בֵּין הָאוֹמוֹת ד' ח', ט' ג' כִּנֵּס הוּא שֶׁל סִפְיָנָה
 — 16 כ' הָא' הָעוֹלָם | בֵּא הָאֱלֹהִים | ט' ח' | הָאֱלֹהִים | מ' ח' | כ' יִרְאָתוֹ וְגו' | זֶה בּוֹשֶׁה סִימָן וְכֵה"א | אֲמַר פְּנִיכֶם זֶה (מ' זֶה)
 בּוֹשֶׁה סִימָן | יִרְאָתוֹ וְכֵה"א פְּנִים | ט' ח' — 17 טוֹב | ט' ג' הוּא | טֹב שְׁבוּשָׁה, אֲמַר שְׁבוּשָׁה — 18 א' גִּם בּוֹשׁ וְגו' | גִּם וְכֵה"א
 ד' מ' ח' | וְגו' | ח' — 19 וּמִן וַיַּעֲמִדוּ | פ' מִלִּין | מִגִּיד וְכֵה"א מִל' | א' ח' | מִגִּיד | מ' ח' | שֶׁל כֵּה"א — 20 מִל בְּפִי' | ט'
 ח' | וּבִילָק | וַיִּנְצֵץ | יִשְׁנו | וּמִנֵּין וְכֵה"א | ט' וְכֵה"א וַיַּחֲזֵנוּ, אֲכַן תִּל' וַיַּחֲזֵנוּ | מ' הַיַּרְדֵּן וְגו' שְׁנַיִם — 21 עַד
 אֲבֵל הַשְּׁטִים | ד' ח' —

דף כ"א: 1 מגיד וכו' פ"ז [ועי' שו"ט ס"ח]; 3 מאותה שעה זכור
 וכו'. ספ' דברי פקע"ה, מ"ת שם י"ח ט"ז דף ק"א: 5 שהמקום
 הודה וכו'. ספרי במד' דף קע"ח: 8 להעביר מלאך המות
 וכו'. ע"ז ה"י: 13 הרי משה מוזרן. בא"צ מוחק אלו המלות
 ויעי' פ"ז ולעיל בשלח פ"ה ד"ה ויאמרו אל משה: 15
 לגדל אתכם וכו'. מכרשבי"ר, רש"י ורמב"ן: 17 מגיד
 שהבשת וכו'. מכרשבי"ר, נדרים כ: 19 מגיד וכו'. בא"צ
 מגיה כנגד מחנה ישראל ומנין שהיה וכו', ואפשר דצ"ל
 כגרסת המ"ח דלא גרס מגיד ועיין גרסת הילקוט ופ"ז: 20
 שני וכו'. בא"צ מגיה שני ויחגנו וכו'. השטים ובית ישימות
 עד אבל השטים שנים עשר מיל ועיין עירובין נה: ויומא
 וכה"א ויאמר ה' סלח כדב' וכן הוא אומ' כן בנות צל' דוברות. כן
 ש"ז | כ' ח' — 6 אשרי וכו' לדבריהם | מ' ח' — 7 ויאמר ה' דב' ח' | [ארטמ' כדברך, וכן הוא בנסת' גינצורג] | המוסגר
 רק אמ' (א' ג' כדברך לפני מלי עתי), | כ' כדב' או"ה שואלים לומר אשרי וכו', ק' או"ה שואלים לומר וכו' | עתידים וכו'
 לדבריו | ח' — 8 זה | מ' ח', ט' ג' להם, א' ג' להם וכו' | כ' והיה וכו' | ק' אלו בני אדם שאי אפשר מלאך המות להיות
 מעבירו שכבר — 9 מ' המות שנא' אני אמרתי אלקים אתם הייתי מעבירו אלא | מ' כן — 10 אטכ' לפני הר | ע"ת בפ"י | ג'
 עמדו ישראל על הר סיני | ע"ת בפעם ב' | טמ ח' — 11 מ' אתם אכן וכו' | אטכ' אתם וכו' | חבלתם מעשיכם | ד' ח' |
 וכאחד וכו' | רק ו, טכמ ח', אכן וכו' — 13 ד' מורו | של משה | ח' — 14 היתה | מ' ח' | כל דח' | אטכ' וכו' | אותן הרבבות |
 אטכמ עלי | כ' מפרש | אטכ' והחכמה | אטכ' ח', טכ וכו' | בין האומות ד' ח', ט' ג' כנס הוא של ספינה
 — 16 כ' הא' העולם | בא האלהים | ט' ח' | האלהים | מ' ח' | כ' יראתו וכו' | זה בושש סימן וכו' | אמפ פניכם זו (מ' זה)
 בושש סימן | יראתו וכו' פנים | ט' ח' — 17 טוב | ט' ג' הוא | טכ שבושש, אמ שבושש — 18 א' גם בושש וכו' | גם וכו' |
 ד' מ' ח' | וכו' | ח' — 19 ומן ויעמדו | פ' מילין | מגיד וכו' מיל' | א' ח' | מגיד | מ' ח' | של כמ' ח' — 20 מיל בפ"א | ט'
 ח' | ובילק' ויניצ' ישנו | ומנין וכו' | ט' וכי"ה ויחגנו וכו', פ' דכתיב ויחגנו, | אכ' ת"ל ויחגנו | מ' הירדן וכו' שנים — 21 עד
 אבל השטים | ד' ח' —

ומשה נגש אל הערפל. מי גרם לו, ענותנותו, שנאמר ויהאיש משה ענו מאד.
מגיד הכתוב שכל מי שהוא עניו, סופו להשרות שכניו עם האדם בארץ, שני⁹ כי כה
אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו וגו', ואומר רוח ה' אלהים עלי יען משח
ה' אותי לבשר ענוים וגו', ואומר ואת כל אלה ידי עשתה וגו', ואומר ובחי אלהים
רוח נשברה. וכל מי שהוא גבה לב, גורם לשמא את הארץ ולסלק את השכינה שנא'
וגבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל; וכל גבהי לבב קרויים תועבה, שנאמר תועבת
ה' כל גבה לב; עבודה זרה קרויה תועבה, שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך, כשם
שעבודה זרה מטמאה את הארץ ומסלקת את השכינה > כך כל מי שהוא גבה לב גורם
לשמא את הארץ ולסלק את השכינה. < — ומשה נגש אל הערפל, לפניו משלש
מחיצות, חשך ענן וערפל, חשך מבחין ענן מבפנים וערפל לפני ולפנים, שנאמר ומשה
נגש אל הערפל.

ויאמר ה' אל משה כה תאמר, בלשון שאני אומר כה תאמר אל בני ישראל,
בלשון הקדש. כל מקום שנאמר, כה ככה ענייה ואמירה, הרי זה בלשון קדש. —
אתם ראיתם כי מן השמים. הפרש בין שאדם רואה בין שאחרים משיחין לו;
כשאחרים משיחין לו, פעמים לבו חלוק, אבל כאן, אתם ראיתם. רבי נתן אומר, אתם
ראיתם למה נאמר, לפי שהוא אומר וידוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך,
יכול כשם ששמעו כך ראו, ת"ל אתם ראיתם, אבל לא ראו אומות העולם.

כי מן השמים דברתי עמכם. כתוב אחד אומר, כי מן השמים, וכתוב אחד
אומר ויירד ה' על הר סיני, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו; הבריע השלישי מן
השמים השמיעך את קולו ליסרך, דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר >כתוב אחד
אומר, כי מן השמים, וכתוב אחד אומר, וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר<, מלמד
שהרכין הקב"ה שמים העליונים על ראש ההר ודבר עמהן מן השמים, >שנאמר, מן

עה. ומי: 2 שהוא עניו וכי. סוטה ד, וה: פ"ו: 6 אותו
וכי. ודרש' בסוטה שם א"ת אותו אלא אתו לא אוכל: 9
לפנים וכי. מכורשב"י, פ"ו. רש"י ולע"י פ"ב ד"ה ויאמר
וכי. בעב הענן ופ"ג ד"ה וענן כבד ומ"ת דברים כ"ד י"ג
דף קנ"ח: 13 בלשון הקדש. לעיל ריש פ"ב ופ"ו וספרי
במדבר דף מ"ב: 14 הפרש וכי. פ"ו ורש"י ולעיל ריש
פ"ב: 15 רבי נתן וכי. ספרי דברים פ"ש"ג ומ"ת ל"ג
ב' דף ר"י וקדושין לא: 20 ליסרך. צריך להשלים ועל
הארץ הראך את אשו הגדולה, א"צ. — רע"א וכי עיין
לעיל פ"ד בד"ה וירד ה' על הר וכי ומכורשב"י וברייתא
ד"ג מדות דר"י ושוח"ט י"ח דף ע"א ופ"ו ורש"י וראב"ע

1 ומשה וכי מאד | א' ח' | מי' ד' ח', מ ומי | מאד וכי'
עניו בשח"ט ט ח' — 2 מגיד הכתוב | א הכתוב מדבר | ב
עניו עתיד להשרות, מ להשרות שכניו עליו בארץ | ב עם
בני אדם | א אדם | כי' דב' ח' — 3 אמר | דב' ג' ח' |
ב ונשא וגו' את כל אלה | מ עד ואומר | אט שמו מרום
וקדוש אשכון | א' את ומלה מטושטשת | ואת דכא ושפל
רוח | ה' ט ח' | אלהים | ד ח' | מ יען וגו' | יען וכי' ד'
ח' — 4 וגו' | רק א' | ואומר וכי עשתה | מ ח' | עשתה
א' ג' ויהיו | וגו' ד ח' | ט עשתה אל זה אביט אל עני
ונבה רוח זכחי — 5 מי' ד ח' | ו ליטמא | את | מ ח' וכן

בט' | מ שכניו — 6 מ עינים וגו' וכל | ד לב | ב לבב וגו' וכל | אט גבה | כמ' גבוהי | אמ לב | אט קרוי | שנא' ט לא
תביא תועבה תועבת וכי ועי' | ילקי וויניצי ועובד אלילים | וכי — 7 לב | א' ג' יד ליד לא ינקה | ב קרוין | אב לא |
שני' וכי תועב' ט ח' ובילקי וויניצי ישנו — 8 אטכ מטמא | המוסג' ח' ד — 9 אב הערפל וגו' | ו משלשה, ק מג' —
10 דמ ערפל אטכמ מלפני | דכמ לפניו | מ שני' אל הערפל אשר שם האלקים — 12 ויאמר וכי משה מ ח' | כה | א ח' | ט
תאמר אל בני ישראל בלשון שאני אומר לך כה תדבר אל בני וכי' | מ תאמר אל בני ישראל בלשון שאני אומר לך בלשון
הקדש, אב תאמר אל בני ישראל וגו' | א ח' | בלשון שאני אומר לך בו תדבר אל בניי בלשון — 13 כל מקום | ב כל לשון | כל
וכי קדש | א ח' | ענייה ואמירה ה"ו מ ח' | טכ הקדש — 14 כי וכי' | אט ח' | מ השמים דברתי עמכם | ב יש הפרש | מ
בין מה | ט האדם רואה | מ ובין מה — 15 כ שבאחרים | אטכ שבאחרים | אכמ שלב | א כן | ב ראיתם וגו' | ר' נתן וכי'
ראיתם א ח' — 16 מ לפי שני' | כי שמעו | דב' ח' — 17 אבל | א ח' | ט ולא ראו | מ אבל א"ה לא ראו — 18 כי וכי' עמכם
מ ח' | כתוב וכי' עד ס' הפ' | ט ח' | כמ השמים דברתי עמכם | ד אחר — 19 אומר | ד ח' | א סיני אל ראש ההר | אכמ
כתובים | הללן | אב ח' | השלישי | אב ח' — 20 ליסרך | אמ ח' פ' ג' ועל הא' הראך וגו' | המוס' רק א | בטע' כת' אל הר — 22 אב

השמים וגו'; וכה"א ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו. רבי אומר, וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה, שומע אני כשמועו, אמרת, ומה אחד משמש שמשין, הרי הוא בא במקומו ושלא במקומו, ק"ו לכבודו של מי שאמר והיה העולם.

פרשה י

לא תעשון אתי. רבי ישמעאל אומר, לא תעשון דמות שמי השמשין לפני במרום, לא דמות מלאכים ולא דמות אופנים ולא דמות כרובים. ר' נתן אומר, לא תעשון אותי, שלא תאמר, עושה אני לו כמין דמות ואשתחזה לו, ת"ל לא תעשון אותי, וכתוב וינשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראייתם כל תמונה.

רבי עקיבא אוי, לא תעשון אתי, שלא תנהגו בי כדרך שאחרים מנהגין ביראותיהן,

שכשהטובה באה עליהם הם מכבדין את אלהיהם, שנאמר ^{על כן יובח לחרמו וגו',}

ובשהפורענות באה עליהן הם מקללין את אלהיהם, שנאמר ^{ויהי כי ירעב והתקצף}

וקלל במלכו ובאלהיו; אבל אתם אם הבאתי עליכם את הטובה, תנו הודאה, הבאתי

עליכם את הייסורין, תנו הודאה. וכן דוד אומר ^{כ"ס ישועות אשא ובשם ה' אקרא.}

^{צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא} וכן איוב אומר ^{ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך,}

על מדה טובה ועל מדה פורענות. מה אשתו אומרת לו ^{עורך מחזיק בתומתך בך}

אלהים ומות, וכן הוא משיב ^{כדבר אחת הנבלות תדברי וגו',} אנשי דור המבול שהיו

כעורין בטובה ובשבאה עליהם הפורענות קבלו אותה בעל כרחם. ^{אנשי סדום היו}

כעורין בטובה ובשבאה עליהן הפורענות קבלו אותה בעל כרחם. ^{ואנו שהיינו נאים}

בטובה לא נהיה נאים בפורענות. לפיכך אמר לה, כדבר אחת הנבלות תדברי. ועוד

ורמב"ן: 3 הרי הוא וכו'. בא"צ מגיה אי אפשר לביא למקומו ובמ"ע פ' דהק"ו הוא מן השמש שהיא גרונה ברקע ומאירה לארץ ק"ו לכבודו של המקום:

(י) 5 ר' ישמעאל וכו' מכורשב"י, ר"ה כ"ד. ע"ז מ"ג: פ"ו והוהיר דף כ"ו. לעי' פ"ו: 7 שלא תאמר וכו'. ר"ל דמות אדם כמפורש ב"ו והוהיר ועי' גמ' ר"ה כ"ד: וע"ז שם: 9 רע"א. והוה' שם, תנח' יתרו ס"ט: 13 וכן דוד וכו'. ועיין כל הענין בספרי דברים פ"ב ומ"ח שם דף כ"ו, יר' ברכ' י"ד ע"ב בבלי ס: ויק"ר פ"כד ס"ב, שוח"ט ג"ז וק"א ילקוט ואתחנן תת"ז ותהלים תשע"ד תתנ"ז ואיוב תתצ"ג, תנחומא, והוהיר כאן: 18 נאים בטובה, ב"ר פ"ט ס"ב:

המקום שמי שמים | הקב"ה | מ' | מן השמים | מ' | | המוסגר | רק מ' — 1 ד' שני ויט וכו' | וערפל וכו' | רק ו' | רבי עד ס' ה' מ' | פ' ד"א | אב אל — 2 כק סיני שומע | 4 ב"א | ו' | ויקרא וכו' משה | א' | 1 בשמוע — 3 כ' משמי שמשא, א"פ משמשי שמשין | בא | כ"פ ח', א' או' | ושלא במקומו | פ' ח' — 5 אתח' ד' ג' אלהי כסף | ואלהי זה ובכל הגי' | וכן ז' ליתא | לא תעשון | ד' ח' | מ' תעשו | 1 בדמות, פ' כדמות | שמשין | אב ח', 1 שמשין, ק' שמש, ט' שמשין | המשמשין | ט' ח' | אוכפ' משמשין

— 6 אט ולא | אטב"מ כרובים.. אופנים | פ' מלאכים כרובים ושרפים ואופנים — 7 אותי | כ' ח', אדמ' אתי | אוטב"מ הרי אני | אט"מ הריני | עושה | ד' כמ' | לו רק מ' | ד' ונשתחווה, 1 ונשתחווה | אט' לה | ד' תעשו לכם ושמרתם מאד ר"ע — 8 אותי | אכ"מ אתי, 1 אתי אותי | אט' וככה"א ושמרתם | כי לא וכו' | רק אט' | א' ג' וגו' — 9 לא תעש' אתי | 1 ח' | אתי | כמ' ח' | שלא וכו' | ב' ד' ח' | כמ' בו | שאחרים | מ' ח' | כ' שאחרים | אט' נוהגין | מ' ביראתך, ט' באלהיהן, ד' במדינות — 10 ד' כשהטובה | 1 אליהם | מ' מכבדין אותם שני' | מ' יובח וגו' | וגו' | ד"ט ח' | א' לחרמו ויקטר למכמתו — 11 זטב וכשפורענות | מ' מקללים אותם | והיה כי ירעב והתקצף | ד' ח' | והתקצף | ט' ח' | זכ והתקצף וגו' — 12 במלכו | מ' ח' | ובאלהיו | רק א' | אתם וכו' | דוק ישראל (וק' ח') | אם אביא עליהם הטובה יתנו הודאה וכשאביא עליהם יסורין יתנו הודאה | 1 אם טובה הבאתי עליכם או פורענות | תנו | מ' ג' לי וכן בס' | הוד' | ג' על כן | ט' ואם אביא — 13 את | ט"מ ח' | מ' פורענות | ט' אמר | כוס וכו' אקרא | מ' ח' | כ' אשא צרה וכו' — 14 המוסגר ד' ח' | כ' אמצא וגו' | זט' אמר | יהי וכו' | מ' ח', כ' וגו' — 15 אטב"מ מדת (א' מידות) טובה (אט"ב הטוב) | אטב"מ מדת הפורענות (מ' ג' יהי שם ד' מבורך) | מה וכו' תדברין | מ' ח' | אט' ומה, ילק' וויניצ' | וכן אשתו של איוב אמרה | ט' אמר | ברכ' וכו' | ט' ח', אב' וגו' — 16 אטב' ומה הוא אומר לה | וגו' | ד"ט ח' | ד' ואנשי | מ' למעלה ממל' אנשי רשום אמר | שהיו וכו' כרחם | ט' ח', מ' היו — 17 וכו' וכו' | אב' וכשבאת, ק' וכשבא | ד"ב פורענות | אותה | ק' אותם, אב' עליהן | אב' על כרחם | המוסגר ד' ח' | מ' היו — 18 כ' באורין ילק' וי' שגורין | ט' כשבאת, א' וכשבאת | אטב' ע"כ — 19 נהיה | ט' ח', אב' נהא | נאים | ד' ח', ט' נאה | מ' לכך | א' זהו שאמר | לפיכך וכו' תדברין | ט' ח' | לה | ד' ח' —

השמים וגו' ח' ב
תהלים י"ח ב
שמות י"ט ב

דברים ד ט'

חבקוק א טז

ישעיה ח כא

תהלים קצ"ו
שם שם ג-ד
איוב א כא

שם ב ט

שם ש ט'

שיהא אדם שמח ביסורין יותר מהטובה, שאפילו אדם עומד בטובה כל ימיו, אינו נמחל לו מן העבירות שבידו, ומי מוחל לו העבירות, הוי אומר הייסורין.

רבי אליעזר בן יעקב אומר, הרי הוא אומר ^{ומוסר ה'} בני אל תמאס וגו', מפני מה ^{כי יאמר} יידיעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו וגו' > 'יהי לבך יודע מעשים שעשית וייסורין שהבאתי עליך, שלא לפי מעשיך הבאתי עליך את הייסורין, ר' יוסי בר' יהודה אומר, חביבין יסורין ששמו של מקום חל בו שיסורין כאין עליו, שנאמר ^{ד'י} אלהיך מייסרך. רבי יונתן אומר, חביבין יסורין, כשם שהברית כרותה לארץ כך ברית כרותה ליסורין, שנאמר ה' אלהיך מייסרך, ואומר, כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה. ר' שמעון בן יוחאי אומר, חביבין יסורים, ששלש מתנות טובות נתנו לישראל ואומות העולם מתאווין להם, ולא נתנו להם לא בייסורין. ואף הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא. תורה מנין, דכתיב ^{לדעת} חכמה ומוסר להבין אמרי בינה, ואומר ^{אשרי} הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ארץ ישראל מנין, דכתיב ה' אלהיך מייסרך ואומר כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה. העולם הבא מנין, דכתיב ^{כי נר מצוה} ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר. אמרת, אי זו היא ודרך שמביאה את האדם לחיי העולם הבא, הוי אומר, אלו יסורין. ר' נחמיה אומר, חביבין יסורין שכשם שהקרבות מרצין, כך יסורין מרצין. בקרבנות מהו או' ^{ונרצה} לו לכפר עליו, בייסורין מה הוא אומר ^{וזהם} ירצו את עונם. ולא עוד אלא שהייסורין מרצין יותר מן הקרבנות, מפני מה, שהקרבות בממון והייסורין בגוף. וכן הוא אומר ^{עור} בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. — כבר היה רבי אליעזר חולה, ונכנסו ארבעה זקנים לבקרו, ר' טרפון ורבי יהושע ור' אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. נענה רבי טרפון ואמר, רבי טוב אתה לישראל מנלגל חמה

שנלגל חמה מאיר בעולם הזה וואתה הארת לנו בעולם הזה ולעולם הבא. נענה ר' יהושע וא' רבי טוב אתה לישראל מטיפה של נשמים שכך טיפה של נשמים בעולם הזה ורבי בעולם

10 רשב"י וכו' ברכות ה', שמר פ"א ס"א, שוח"ט מזמור צ"ד ספרי דברים ל"ב, תנחומא שמות ס"א וילקוט תהלים תת"י 11 ולא נתנו להם. בא"צ מוחק מלת ליהב וגו' לישראל (כבספרי) ועיין ג' מ"ח: 20 כבר וכו'. סנהדר' קא 21 נענה ר' טרפון... ר' יהושע... כ"ה ג' כ"י א' ונכונה היא לדע' והמעט של כ"י נגר' כ' אח"ג הגמ' ובי' מל' רמזי הוב' פיס'

מ גבלות | חדרין | כ ח' א' נ' וגו' — 1 מ יהיה, ט יהא | ד שמח אדם | אוטכמ מן הטובה | מ שאם, ז שאליו | עומד | אוטכמ ח' | ז אין — 2 מן | ד ח' העבירות בפ' | אז טכמ ח' | א מהול | הוי ארץ | א ח' | אטמ יסורין — 3 כמ ר' אלעזר | בן יעקב | דמ ח' | וגו' | טכמ ח' — 4

וגו' רק א | בוא וראת מ ח' | זטכ צא וראה | א צא ולמד | לרצ' את האבן | מ ח' | ז שירצה — 5 כמ אומר זה יסורין | דמ רבי אומר | כי וכו' | אב ח' | איש וכו' | ט ח' | כ איש וגו' | המוסגר ח' | ד | בקנ נשאריו המל' אלהיך מייסרך | זט יהא — 6 את | מ ח' — 7 מ יסורין | ר' יוסי' וכו' מייסרך | ט ח' | א ר' יוסה | ב בן ר' יהודה | א חביב' | הן | מ של הקב"ה חל עליהם שמי שיסורין | בן | א שלמי, ז במי שהיט' — 8 מ עליהם עליו | מ נאמר | זכ ר' יונתן | ז (בר) יוסף | א חביבין הן | אוטכמ שכשם | ד שברית, ז ברית | אבמ ח' — 9 ש' | ד ח' | ואומר | דכ ח' | אומ וכתבי — 10 אל ארץ טובת | מ ח' | אטכ יחי | יסר' | ב ג' או' חביבין יסורין — 11 ז שנתנו | אוטכ להם לישראל | וואה וכו' להם | זמ ח' | להם | ז ח' | אלא ק ח' | מ אלא ע"י יסורין ואו"ה מתאווים להם ואלו — 12 ד ועולם | מנין | רק אט | אט ש' | כמ ומוסר וכתבי (כ ואומר) אשרי | ואומר | אך ח' — 13 ומתורתך וכו' | דמ ח' | כ וגו' | דכתיב | מ ח' | ט ח"ל, א שנה — 14 ואומר | אמ ח' | כ וכתבי | אל וכו' | מ ח', כ וגו' | אמ ש' | ט ח"ל — 15 מ מצוה וגו' ודרך | כ מצוה וגו' אמרת | ודרך וכו' ט ח'. ד וגו' | אט אמרת צא וראה | ארץ איזה | א ג' הוא | היא | דט ח' | כ דרך ארץ | אט מביאה לאדם (אב שהיא מביאה) מ לידי עו"ה — 16 אלו | אב ח', טמ זה | חביבין | א ח' | מ חביבין יש' כשם — 17 אוכ כך הייסורין | לכפר עליו | זמ ח' — 18 ט אלא כי היסורין — 19 מה | רק א | כמ ויסורין | וכל וכו' נפשו | דכמ ח' | ט לאיש וגו' — 20 ז וכבר | כבר וכו' יסורין בשיב עה"ס | מ ח' | רבי וכו' ור' יהושע שהיט' | כ ח' | ט חלה | ילק' ור' חולה | ט נכנסו — 21 כ ר' איעזר | וכן ילק' ור' | טכ נענה ר' טרפ' ואמר (ט אמר) כ"ה ארזט ורק כ ר' יהושע | ר"ך ח' — 22 אט חביב — 23 המוסר אט | כ | מאיר | כ ח' | א בעוה"ז מאיר | ואפה וכו' | כ ר' בעולם הזה ובעולם הבא | נענה וכו' הבא ש' עה"ס | ט ח' | כ ר' טרפון —

הזה ובעולם הבא, נענה ר' אלעזר בן עזריה ואמר, טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא, נענה ר' עקיבא ואמר חביבין הייסורין, אמר להם ר' אליעזר לתלמידיו, סמכוני באשיות ואשמע דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין ייסורין, אמר לו מניין לך, אמר לו כך למדתי, מקרא אני דורש דבתיב יבן שתיים עשרה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלם ויעש הרע בעיני ה' וגו' וכתב ינם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיהו מלך יהודה, וכי חזקיהו מלך יהודה על כל העולם כולו לימד תורה ולמנשה בנו לא לימד תורה, אלא מכל טורח שטרחנו בו ומכל עמל שעמל בו לא העלוהו למוטב אלא ייסורין, שני יידיבר ה' אל מנשה ואל עבד ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחתים ויאסרו בנחשתיים ויבאו אותו בבבלה וכהצר לו חלה את פני ה' ויכנע מאד לפני ה' אלהי אבותיו ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנונו וישיבוהו ירושלם למלכותו

הא למדת שחביבין ייסורין.

אלהי כסף ואלהי זהב, למה נאמר, לפי שהוא אומר ויעשית שנים כרובים זהב, אמר הריני עושה ארבעה, ת"ל אלהי כסף ואלהי זהב, אם הוספת על שנים, הרי הם כאלהי זהב. — אלהי כסף למה נאמר, והלא כבר נאמר אלהי זהב ומה ת"ל אלהי כסף, >והלא מה שהותרנו בו אכרנו בו, מה שאסרנו בו דין הוא שנאסר בו, ומה ת"ל אלהי כסף, <לפי שמצינו כל כלי בית עולמים שאם אין להם של זהב הן עושים אותו של כסף, שומע אני אף שנים כרובין כן, ת"ל אלהי כסף, הא אם שניתם משל זהב הרי הן כאלהי כסף.

לא תעשו לכם, שלא תאמר, הואיל ונתנה תורה רשות לעשות בבית המקדש, הריני עושה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ת"ל לא תעשו לכם, — דבר אחר לא תעשו לכם, שלא תאמרו, הרי אנו עושין לנו, כדרך שאחרים עושין במדינות, ת"ל לא תעשו לכם.

טרפ' (ב'פ') א' ר' חביב אתה לישראל יותר מיום הגשמים, גשמי' נותנין חיים בעוה"ז ואתה נתתה בעוה"ז ולעוה"ב — 24 טיפה ב' יפה — 1 בן עזריה א' ח' אט' חביב אתה ליש' מאורא שאורא מביאין את האדם לחיי (ט ח') (ט בעולם) העולם הזה אבל אתה הבאתנו (ט הבאת) לחיי תעוה"ב — 2 ואמר א' נ' רבי א' אט' יסור' — 3 להם טכ ח' ר'א לתלמי'

זו ג"כ עפ"י הגמ' ועי' ספרי ואתח' פ"ל. ובהזהיר סד' אח' לפי' זה ר"ס ור"ע ור"א ור"ב, ומאמר ר"ט מתא' שם לגי' הגמ' ומאמר של ר"י ח' 14 אמר הריני וכו', בא"צ מגיה שלא תאמר הריני וכו'; 17 לפי שמצינו וכו', ספרי במד' דנ"ט: 19 הרי הם וכו', עיין כל זה פ"ז, והזהיר דף כו: 21 בבתי כנסיות וכו', מכורשני, והזהיר דכ"ז פ"ז ורש"י: 22 לנוי וכו', סה"מ ל"ח ד', פ"ג מהל' עכ"רם ה"י, פ"ז:

זכ ח' | באשיות | אט' ח' | ז ואשכ ואשמע וכו' יסור' נענ' ראב"ע וכו' ובעוה"ב וכל השאר ח' | אשמע וכו' | אט' ישב לו ר"א אמר לו אמור עקיבא אמר (א ח') הרי היא אומר בן שתיים עשרה שנה — 5 אט' מלך ואומר גם | מין מ' ח', א' ג' וגו' — 6 א' וכו' עלה על דעתך שחזקיה מ"י למד תורה לכל ישראל | ט וכו' עלתה דעתו של חזקיה מ"י ללמד לכל ישראל תורה | א לא למדו | אט' אלא אמור מעתה שכל תלמוד שלמדו וכל עמל שעמל בו לא הועיל לו כלום ומה (ט מה) הועיל לו הוי או' ייסורין — 8 מ' עמו וגו' | ולא וכו' בבבל ח' ט' | א הקשיבו ואו' וכהיצר — 10 במקר' ויוליכוהו | ט ובהיצר, כ ובהצר | אט' פני ה' אלהי (ט א' אבות') יתח' איו וגו' — 11 במקר' וישיבוהו, — 12 הא וכו' ייסור' א' ח' — 13 מה זהב לא תעשו לכם | מה | ט מ' לפי שני | ב שני — 14 זהב | מ' ח', א' וגו' | א' ואלהי אני | מ' אומר אני הריני עושה | ז זהב יכול שהוא עושה ארבעה, פ' שמא אהה תעשה | אכ מה ת"ל, ק' ומה ת"ל | ת"ל אלהי וכו' | כיה מ', דכ ת"ל אלהי כסף, אומפ' ת"ל אלהי זהב | הרי | ב ח' — 15 מ' כבר נאמר וק"ו מה שהתרגו וכו' — 16 המוסגר | ח' ד' | והלא אכ' אלא | אכ' שהתרגו | בו | מ' ח' | אט'כ ומה | ב' שאמרנו | בו | מ' ח' | מ' אינו דין | ט שנאסרנו — 17 כמפ' בכל | הן | דמ' ח' | אותן | מ' ח', אט' אותן — 18 שנים | ד ח', מ' שני | הא | ב' הוא | אט' וכו' | אט'כ וכן נראה גרס' רש"י: שאם שניתם לעשותם של כסף וכן פ': אם שנה ועשאו של כ', ד' אם אינו נותן של זהב | ב' שניתן | מ' הא אם עשיתם משל כסף, ז עשאו של כ' — 19 מ' כאלקי זהב — 20 שלא וכו' לכם ש"כ | ק ח' | מ' במקדש | ט בבית עולמים — 21 א' הרי אני, ב' הרי אנו עושים | ט תעשון לכם | ו' ג' אלהי כסף — 22 מ' תעשון | אט'מ' תאמר הרי אני (מ' הריני) עושה | מ' תאמר הרי אני לכבואי (לבבואי?) כדר' | א' לנוי אי | לנוי | ד' לנוי | ט' לנוי או | ב' במדינת —

זו ג"כ עפ"י הגמ' ועי' ספרי ואתח' פ"ל. ובהזהיר סד' אח' לפי' זה ר"ס ור"ע ור"א ור"ב, ומאמר ר"ט מתא' שם לגי' הגמ' ומאמר של ר"י ח' 14 אמר הריני וכו', בא"צ מגיה שלא תאמר הריני וכו'; 17 לפי שמצינו וכו', ספרי במד' דנ"ט: 19 הרי הם וכו', עיין כל זה פ"ז, והזהיר דף כו: 21 בבתי כנסיות וכו', מכורשני, והזהיר דכ"ז פ"ז ורש"י: 22 לנוי וכו', סה"מ ל"ח ד', פ"ג מהל' עכ"רם ה"י, פ"ז:

פרשה יא

מזבח אדמה תעשה לי, מזבח מיוחד לי, שלא תבנהו מתחלה לשום אחר. ר' ישמעאל אומר, מזבח מחובר באדמה תעשה לי, שלא תבנהו על נבי כיפים ולא שמות כו' על נבי עמודים. רבי נתן אומר, מזבח חלול באדמה תעשה לי, שנא' נכוב לוחות תעשה מ"א ח סד אותה. איסי בן עקיבא אומר, מזבח נחשת מלא אדמה תעשה לי, שני' כבי מזבח הנחשת שם ג ד אשר לפני ה' קטן מהכיל את העולה. וכי קטון היה, והלא כבר נאמר 'אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא, ומה ת"ל קטן, אלא ביום שנבנה זה נגנו זה.

וזבחת עליו, עליו כנגדו. אתה אומר עליו כנגדו או אינו אלא עליו כמשמעו, והדין נותן, ומה אם צפון המזבח שאינו כשר לכפרה כשר לשחיטה, ראש המזבח שהוא כשר לכפרה, דין הוא שיוכשר לשחיטה; והרי המזבח הפנימי יוכיח שהוא כשר לכפרה ואינו כשר לשחיטה, והוא יוכיח על מזבח החיצון, אף על פי שהוא כשר לכפרה לא יוכשר לשחיטה; לא, אם אמרת במזבח הפנימי שאינו לא מכשיר ולא מתיר ואינו נומר הכפרה, לפיכך לא יוכשר לשחיטה >תאמר במזבח החיצון שהוא מתיר ומכשיר וגומר את הכפרה, לפיכך יוכשר לשחיטה< ת"ל 'ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך, הבשר והדם בראש המזבח ואין שחיטה בראש המזבח. רבי יוסי אומר, אף לשחוט בראש המזבח, והכתוב מסייעו, שנאמר מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו וגו'.

כתוב אחד אומר את עולותיך ואת שלמיך וכתוב אחד אומר 'ועשית עולותיך הבשר והדם, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו; אמר רבי יוסי ברבי יהודה, מחצי המזבח לצפון בצפון, ומחצי המזבח לדרום בדרום. ואין לי אלא צפון המזבח שיהא כשר לשחיטה, שאר כל צפון העזרה מנין, תלמוד לומר 'ישחט את הכבש במקום אשר ישחט את העולה, שאין תלמוד לומר במקום הקדש, ומה ת"ל במקום הקדש, אלא להכשיר בו כל >רוח צפונית.

(יא) 1 לשום אחר. פ"ז ורש"י: 2 מחובר באדמה. מכרשבי"ל, ובהים נ"ח. ס"א, פ"ז ורש"י: 3 עמודים. בא"צ מגיה מחילות כבגמי' שם וא"צ. ר' נתן וכו'. בא"צ מהפך הג' וגורס כאן איסי בן עקיבא ולקמן גר' ר' יונתן ועי' פ"ז. — מזבח וכו'. רש"י וראב"ע כאן ורש"י שם כ"ז ה'. — גבוב לוחות וכו'. ת"י חליל לוחין מלי עפרא ועי' חגיג' כ"ז. ופ"ז שם כ"ז ח. 4 מזבח נחשת וכו'. בא"צ מגיה עפחג"מ זבח' ס"א: מזבח של שילה של נחשת מלא אב"י היה ועי' פ"ז ורש"י: 6 ומה ת"ל קטן וכו'. זבח' נטו, מ"ת דברים י"ב

(יא) 1 מיוחד] ט' ג' תעשה | ק' בניי | אט' בתחלה | טמ' לשם | ט' דבר אחר | א' אחד — 2 אומר ט' ח' | מחובר] ד' ח' | ד' אדמה — 3 מזבח] ד' ח' | חלול] מ' מלא | תעשה] ד' נעשה | ל"י כ"ה אטמ', דכ' ח' (א' ג' שלא תבנהו) | תעשה אותה] מ' ח' — 4 איסי וכו' נגנו זה] מ' ח' | א' אסי | אכ' עקיבא | תעשה לי] ט' ח' — 5 כ' קטן וגו' | ח' העולה] ט' ח' | א' וגו' | מטכ' וכי קטן — 6 שלמה וכו'] ט' ח' | ג' וגו' | א' שלמה וגו' | אטכ' אלא מלמד | א'

כ' שביום | ק' כנסו זה — 7 עליו בפ"ב] ד' ח' | אתה וכו' כנגדו | ט' ח' | או וכו'] כ' אומר עליו כשומעו | אינו [א' א' ח' | א' ק' ח' | א' כשומעו — 8 והדין וכו' לשחיטה שורה י"ג] מ' ח' | א' מה — 9 אטכ' מזבח | כשר] כ' ח' — 10 לשחיטה] כ' ג' ראש המזבח שהוא כשר לכפרה ואינו דין שיוכשר לשחיטה | אטכ' הוא | ט' אע"פ שהוכשר | לכפרה] כ' ח' — 11 ט' לא אם אמרין במזבח שהוא לא | אטכ' מתיר... מכשיר — 12 אטכ' את הכפרה | אט' אינו כשר (כ' כת' אינו נומחק) | יוכשר] כ' ג' לכפרה | המוסגר ח' ד' | ט' ג' בטעו' תאמר במזבח החיצון שהוא מתיר ול' א' מכשיר ואינו גומר את הכפרה לפי' אינו כשר לשחיטה | כ' נאמר — 13 כ' לא יוכשר | א' יהא כשר | על מזבח וכו'] רק מ' (וכ"ה פ') | א' וגו' — 14 מ' והדם על המזבח ואין הוביתה על המזבח פי' השחיטה] ט' ג' פ"ג הבשר והדם | ד' ר' אסי | ר' יוסי וכו' | בקדשים ע"ה שורה ח' | מ' ח' — 15 אף] ק' ח' | אכ' הכתוב | אטכ' מסייע | שנ'] כ' ח' — 16 וזבחת עליו וגו' | רק א' — 17 אומר בפ"ב] כ' ח' — 18 והדם] א' ג' וגו' | אט' הא כיצד, כ' הא באיזה צד | טכ' כתובים, א' כתובין | הללו] אכ' ח' | ט' בר רבי יהודה — 19 ט' מזבח | אטכ' ולצפון | אטכ' בצפון | אטכ' מחצי | אט' ולדרום | אטכ' בדרום | אטכ' שהוא — 20 אכ' ושאר | ט' במקום שאין וכו' | כ' במקום וגו' — 21 א' ישחט וגו' | במקרא: אשר ישחט את החטאת ואת העולה | ומה ת"ל במה"ק] רק א' — 22 המוסגר ח' ד' —

וובחת עליו את עולותיך, אין לי אלא עולה ושלמים, שאר כל הקדשים מניין, תלמוד לומר ^כ כי כחטאת האשם הוא לכהן, שאין תלמוד לומר קדש קדשים ויקרא יד יג אלא להכשיר בו את כל הקדשים. אין לי אלא חטאת ועולה ושלמים, שאר כל קרבנות הצבור מניין, תלמוד לומר את צאנך ואת בקרך, משמע מביא את הקדשים ואת החולין, אמרת, במי הענין מדבר, בקדשים.

בכל המקום וגו'. שאני נגלה עליך בבית הבחירה, מכאן אמרו, שם המפורש אסור להאמר בגבולין: ר' אליעזר בן יעקב אומר, אם תבא לביתי, אבא לביתך, ואם לא תבא לביתי, לא אבא לביתך, מקום שלבי אוהב, שם רגלי מוליכות אותי. מכאן אמרו, כל עשרה בני אדם שנכנסין לבית הכנסת, שכינה עמהם, שנאמר ^ו אלהים נצב בעדתי אל, ומנין אפילו שלשה שדין, שנאמר ^ו בקרב אלהים ישפוט; ומנין אפילו שנים, שם שם שנאמר ^ו אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו; ומנין אפילו אחד, שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך. מלאכי ג טז

ואם מזבח אבנים תעשה לי, רבי ישמעאל אומר, כל אם ואם שכתורה רשות, חוץ משלשה: ^ו ואם תקריב מנחת בכורים, חובה; אתה אומר חובה, או אינו ויקרא ב יד אלא רשות, תלמוד לומר תקריב את מנחת בכורך, חובה ולא רשות. כיוצא בו, ^ו אם כסף תלוה את עמי וגו', חובה; אתה אומר חובה, או אינו אלא רשות, תלמוד לומר ^ו העבט תעביטנו, חובה ולא רשות. כיוצא בו ואם מזבח אבנים תעשה לי, חובה, אתה דברים טז ח אומר חובה, או אינו אלא רשות, תלמוד לומר ^ו אבנים שלמות תבנה, רשות; אתה שם כז ו אומר רשות, או אינו אלא חובה, תלמוד לומר מזבח אבנים תעשה לי, רשות ולא חובה; ומה

1 אט' עולותיך וגו' אין — 2 האשם רק א כבמקרא (וכ"ה פ), טכ כאשם | בקדשים — 3 בן | מ' | את | אכ' ח' | ט עולה — 4 הצבור | ד' ח', פ צבור | ואת וכו' בקדשים | ט ח' — 5 בקדשים | אכ' ח' — 6 בכל המקום וגו' | אכ' ח' | ט כה"מ אשר אזכיר אמרת במי העניין מדבר שאינו נגלה עליך אלא | מ בכל מקום אשר אזכיר את שמי אינו נגלה עליך אלא בביהמ"ד | אכ' שאינו נגלה | א מפורש — 7 מ לאומרו | בן יעקב | מ' ח' | מ אם אתה לביתי אני אבא לביתך מקום וכו' | ואם וכו' לביתך | ט ח' — 8 א ואף אני לביתך איני בא | כ אף אני לא | וק' לביתך | אוהב | ט הולך | אותי | ט ג' מקום של אוהבי שם רגלי מוליכות אותי | מכאן וכו' | מ מנין עשרה — 9 כל | טמ' ח' | מ נכנסין | כ בבית | מ שהשכינה | אט' עמון | כ עליהן — 10 א אל וגו' | ט מנין | ט שדני (ילק' וויג' ח') — 11 א ה' וגו' | אל | מ את | טמ' מקום — 12 כ אזכיר וגו' | א שמי וגו' | אבוא אליך | מ' ח' — 13 ואם זכר לי | ט ח' | תעשה לי | מ ח' | ואם בפ"ב | ד' ח' — 14 אטכ' מ אם | כ מנחת וגו' | א בכורים וגו' | אתה אומר חובה | טמ' ח' — 15 תקריב | מ' ח' | כ תקריב מנחת בכורים | כיוצא בן | מ' ח' — 16 וגו' | טכמ' ח' | חובה | כ' ח' |

כ"ז דף ג"ד, ילק' מלבי קצ"ג: 7 עה"ק כנגדו וכו'. עי' כל הענין זבחים פ"ו מ"א וגמרא שם גח' תוספתא פ"ז ה"א מכדרשב"י, מ"ת דברים י"ב כ"ז דף ג"ד פ"ז ורש"י, ועי' ח"כ נדבה פרשה ה' ט"ז: 11 לא מכשיר וכו', לא מכשיר לאכול בקדשים ולא מתיר לאכול הבשר: 22 רוח צפונית. ת"כ מצורע פ' ג' ט': 2 | כחטאת האשם. כ"י"מ וילק' נמשכו בגרסתם אחרי כתוב אחר ויקרא ז' ז' — לכהן. סוף הכתוב קדש קדשים הוא ח' בילק' וגם כ"י"מ אוקס' ובכ"י"מ ואף מתוך המל' האלה יתבאר הדרש: 3 חטאת ועולה וכו', אינו מדויק דהא אשם נמי כבר ריבה. — שאר כל קרבנות וכו'. [נכונה היא בלי ספק גרס' אוקס', כ"י"מ וילק', ש"כ"ק הצבור], וודאי היה כאן חסרון, ובתחלה ריבה קרבנו' יחיד ושואל מנין לקריב צבור | עי' מכדרשב"י ופ"ז: 7 בגבולין. ספרי במדבר דף מ"ג ות"י ופ"ז ורש"י: 8 מקום שלבי אוהב וכו'. דברי הלל תוספתא טוכה פ"ד ה"ג בבלי גג. אדר"ג ב"א פ"יב פ"ז: 9 שנכנסין וכו'. אבות פ"ג משנה ו', ברכות ו'. ומכדרשב"י: 13 כל אם וכו'. לקמן משפטים פ"ט, מכדרשב"י, ת"כ נדבה ריש פ"י י"ג, פ"ז ורש"י: 18 שלמות תבנה וכו'. בא"צ מגיה תבנה חובה ומה ת"ל ואם מזבח אבני לא וכו' יעשה של אדמה יעשה וכן הגיה בא"צ תבנה חובה אתה אומר חובה או אינו לא רשות ת"ל מזבח אבני תעשה לי, חובה ולא רשות, ומה ת"ל ובמ"ע מגיה ע"פ ג' הילקוט ת"ל אבנים שלמות תבנה (חובה ולא רשות מזבח אדמה תעשה לי) רשות, אבל לפי זה קשה למה קאמר,

אתה אומר חובה | טמ' ח' — 17 מ כבמקרא והעבט | כיוצא בן | אטכמ' ח' | תעשה לי | טמ' ח' | אתה אר' חובה | טמ' ח' — 18 ט תבנה חובה ולא רשות, מזבח אדמה תעשה לי רשות ולא חובה, ומה ת"ל ואם מזבח אבנים וגו' אלא אם רצה; אכ' תבנה רשות (א' ב' אתה אומר רשות) או אינו אלא חובה, ת"ל מזבח אדמה תעשה לי, רשות ולא חובה, ומה ת"ל ואם מזבח אבנים תעשה לי, לא אם רצה; מ' בנה. אבנים רשות, או אינו אלא חובה, ת"ל ואם מזבח אבנים, אלא אם רצה — 16*

ת"ל ואם מזבח אבנים, אלא רצה לעשות של אבנים, יעשה, של לבנים, יעשה; והרי דברים קל וחומר לשאר כל הכלים, ומה אם מזבח החומר, אם רצה לשנות ישנה, קל וחומר לשאר כל הכלים.

לא תבנה אתהן גזית. אין גזית אלא גזוזות, שהונף עליהם ברזל; רבי נתן אומר, הרי שבנה בו שתי אבנים גזוזות, שהונף עליהם ברזל, שומע אני: יהא המזבח בלו פסול, ת"ל לא תבנה אתהן גזית, הן פסולות ולא המזבח בלו פסול.

לא תבנה אתהן גזית, בו אי אתה בונה גזית, אבל אתה בונה בהיכל ובקדש הקדשים גזית; שהיה בדין, ומה אם מזבח הקל, אסור לבנות בו גזית, ההיכל וקדש הקדשים החמורים, דין הוא שלא יהו בונין בהן גזית, ת"ל לא תבנה אתהן גזית, בו אי אתה בונה גזית, אבל אתה בונה גזית בהיכל ובקדש הקדשים. ומה אני מקיים ^{מ"א ו ז} וימקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בכי' בהבנותי, בבית אינו נשמע, אבל בחוץ נשמע.

כי חרבך הנפת עליה וגו'. מכאן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר, המזבח נכרא להאריך שנותיו של אדם, והברזל נכרא לקצר שנותיו של אדם, אינו רשאי להניף המקצר על המאריך. רבן יוחנן בן זכאי אומר, הרי היא אומר "אבנים שלמות תבנה, אבנים שמטילות שלום. והרי דבריו" ק"ו ומה אם אבני מזבח שאינן לא ראות ולא שומעות ולא מדברות, על שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, אמר ^{שם שם ה} הקב"ה "לא תניף עליהם ברזל, המטיל שלום בין איש לאיש בין איש לאשתו בין עיר לעיר בין אומה לאומה בין ממשלה לממשלה בין משפחה למשפחה, על אחת כמה כמה שלא תבואוהו פורענות.

ולא תעלה במעלות על מזבחי. מכאן אמרו, עשה כבש למזבח; אין לי אלא עלייה, ירידה מניין, ת"ל אשר לא תגלה ערותך עליו, הא לא עלייה ולא ירידה

ומה ת"ל ואם מזבח אבנים, הן היה לו לומר, ומה ת"ל מזבח אדמה ואפשר דכצ"ל: ואולי יש להגיה ע"פ ג' מ"ח וכי"מ וצ"ל, ת"ל אבנים שלמות תבנה חובה ולא רשות, אבנים רשות או אינו אלא חובה ת"ל מזבח אדמה תעשה לי רשות ולא חובה, ומה ת"ל ואם מזבח אבנים וכו'; 2 לשאר כל הכלים. ספרי במדבר דף נט: 4 ר' נתן וכו'. מדות פ"ג משנ' ד', מכדרשב"י: 7 לא וכו'. בא"צ מגיה ד"א לא וכו'. [בוי] מה"ג דף רמ"א אתהן וכן הוא בפ"ו ומכדרשב"י: — בהיכל וכו'. מכדרשב"י, מ"ת דברים כ"ז ו' דף קע"ח סוטה מ"ח, פ"ו: 13 רשב"א וכו'. מכדרשב"י, מדות פ"ג משנה ד', תוספתא ב"ק פ"ז ה"ו וז', ת"כ קדושים פרק י'

1 לעשות דמ' ח' | יעשה בפ"א מ' א' אם רצה | ד עושה
2 לשאר כל הכלים | אטכ מ' ח' | מ ק"ו מה מזבח
האומר | ומה וכו' הכלים | כ ח' — 4 כ שהונח | א עליהן
וכן בס' | ר' נתן וכו' ברזל | ט ח' — 5 אכ והרי |
בו | ד ח' | מ, וכן יראי', אבנים שהונף, כ אבנים שהונח
| א שהונף — 6 יחא | א ח' | כ יהיה | הן וכו' גזית בפ"א
בשה"ס | מ ח' | אטכ ושאר כל המזבח כשר — 7 א
נשנה בטעות ב"פ בו אין ארת בונה גזית | אטכ אין |
גזית | דמ ח' | כ אבל את בונה גזית אבל את בונה בהיכל
ובקדשי קדשים גזית שהיה — 8 אטכ ובקדשי | טמ
קדשים | גזית | אדט ח' | שהיה וכו' הקדשים שוה | י' מ ח' | שהיה וכו' הקדשים שה"ס | א ח' | כ מה | גזית | ד ח' | ט
וכדשי — 9 ט קדשים | כ קדשין | ט שהן חמורין | אכ חמורין | אטכ דין הוא שתאז אסור לבנות | דט בו | אטכ
אין — 10 אבל אתה בונה גזית | א ח' | כ בונה בהיכל ובקדשי הקדשים גזית | אט ובקדשי — 13 כל כלי וכו' | כמ ח', כ
וגר' | אט | [ובנוסחאות גינצבורג] וכל | בהבנות | טמ ח' | מ לא נשמע אבל נשמע מנחון | כ הוא נשמע — 12 אטכמ
עליה ותחלילה | וגר' | ק ח' — 14 א בונה | אכמפ ימיו של אדם | נברא | דט ח' | ט מקצר | אטכמפ ימיו | מ אינו בדין
שיונח המקצר | אטכמפ אינו דין שניף המקצר — 15 ד רבי יוחי — 16 תבנה | מ ח' | אבנים | כ ח' | ט המטילים
שלום בין ישראל לאביהם שבשמים | מ שלום בעולם | מ הרי | א מה | ו אבנים | מ מה אבנים של מזבח | ד שאינם — 17
מ ע"י שמטילות | אטכ שהן מטילות — 18 א הק', ט הבה | אטכ וכן בנוסח' גינצ' | עליהן, כ עליו | בין איש לאיש |
מ ח' | א לאשה | טכ בין איש לאשתו | ט לאשה | ובין | ט בין | איש לאיש — 19 אטכמ בין משפחה לבשפחה בין ממשלה
לממשלה | לאשה לממלכה | — 20 ד תבא עליו — 21 אטכמ לא | על מזבחין | טכ ח' — 22 מ כעליה בירידה |
אשר | דט ח' —

גרמה אלא כסוי גורם. ר' ישמעאל אומר אינו צריך, והלא כבר נאמר ^וועשה להם שמות כח מב מכנסי בד לכסות בשר ערוה וגו', ומה ת"ל אשר לא תגלה ערותך עליו, שלא יפסע בו פסיעה גסה, אלא גודל בצד עקב ועקב בצד גודל. 5
אשר לא תגלה ערותך עליו, עליו אי אתה פוסע פסיעה גסה, אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל ובקדש הקדשים. שהיה בדין, ומה אם מובח הקל אסור לפסוע בו פסיעה יתירה, ההיכל וקדש הקדשים החמורים, דין הוא שתהא אסור לפסוע בהן פסיעה יתירה, ת"ל אשר לא תגלה ערותך עליו, בו אי אתה פוסע פסיעה יתירה, אבל אתה פוסע פסיעה יתירה, בהיכל ובקדש הקדשים. — והרי דברים ק"ו, ומה אם 10
אבנים שאין בהן דעת לא לרעה ולא לטובה, אמר הקדוש ברוך הוא לא תנהג בהן מנהג בזיון, חברך שהוא בדמותי של מי שאמר והיה העולם, דין הוא שלא תנהג בו מנהג בזיון, — אשר לא תגלה ערותך עליו.
ואלה המשפטים אשר תשים. נמצינו למדין שסנהדרין באין בצד מובה, 10
אע"פ שאין ראה לדבר וזכר לדבר, שני ^וינים יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבה. מ"א ב כח

חללת מסכתא דבחדש השלישי.

- ה"ט, תנחו' ט"ו. פ"ז ורש"י. 21 מכאן וכו'. מכדרשב"י, פ"ז: 22 יתירה מנין וכו'. מכדרשב"י, סמ"ג לאוין רצ"א: 3 פסיעה גסה וכו'. מכדרשב"י, ירושלמי ברכות ב' ע"ג שמ"ר פ"ל ס"ב, פ"ז. ואגודל בצד עקב לאו דוקא דהא תנן (יומא פ"ב מ"ב) היו רצין ועולין בכבש, ואינו אסור אלא פסיעה גסה, יראים עמו שכ"ז וע"י סמ"ג שם: 5 בהיכל וכו'. מכדרשב"י, פ"ז: 8 ומה אם ג' אבנים וכו'. פ"ז ורש"י: 12 שסנהדרין וכו'. לקמן משפטים סוף פ"ד ומכדרשב"י שם, [ירוש' מכות לא ע"ד] וע"י פ"ז ורש"י
- 1 טב גרם | אומר טמ ח' | אט הרי הוא אומר ועשה —
2 לכסות וכו' רק א | ט בד וגו' | מ מה | ד ילך — 3 ט
יפסיעו, פ יפסיע | בן ד ח' | גסה | מ ח', אב יתירה |
גסה | ט ג' עליו | ב אבל | אלא | פ ג' יהלך | עקב | א ג'
ועקב בצד עקב | מ עקב — 4 אשר וכו' עליו שורה ז |
מ ח' | עליו בפ"ב | ט ח' | אב אין | גסה | אטכ יתירה
וכן בכולן — 5 ט בהיכל ובקדשים | אב ובקדשי | ב
קדשים | ב מה | הקל אסור וכו' יתירה | א ח' | ט את
אסור | ב את אסור — 6 בן | ט ח' | יתירה | ד ח' | ט בהיכל ובבית קדשי הקדשים שהן חמורין | א ובית קודש הקודש |
ב ובית קדשי הקדשים שהיה בדין מה אם מובה הקל את אסור חמורי' דין הוא וכו' | א חמורין | ד שאסור לפסוע פסיעה
גסה בהן לפי שהן חמורין | לפסוע | ק ג' גסה — 7 בן | מ עליו | אין | אב אין, — 8 מ בהיכל פסיעה יתירה והרי |
אטכ ובבית קדשי (א קודש) הקדשים | ב מה | אמ | מ ח' — 9 ד בהם, מ להם | דעת | ט ח' | מ לטובה... לרעה | אטכמ
המקום — 10 אטכ בהן בבזיון | ט בדמיון, אכמ בדמיונו | שלמי | מ ממי — 11 בו מנהג | ט ח' | מנהג | מ ח' | אב בו בבזיון |
עליו | וק ג' חסלת פרשת (ק ג' וישמע) יתרו —
12 אשר תשים | אטכמ ח' | אב נמצאינו | ט שסנהדרין שמסר דין דירתו בצד | באין | אכמ ח' | אכמ המזבח —
13 מ ואע"פ | שני טב ח' | אל אהל ה' | ד ח' | טמ אל היכל ה' | ויחזק בקרנ' המזבח | מ ח' — 14 חסלת וכו' | רק א | ק
מסכת גזיקין | ו' מס' גו' פרשתא קמייתא | אב גזיקין פרשתא (ב פרשת) קמייתא.

